

Eindrapportage

Landschapsbeleidsplan
Noordenveld

Landschapsbeleidsplan
Noordenveld

Landschapsbeleidsplan Noordenveld

Eindrapport

documentnr. 14235-109842
1 november 2002

Auteur(s)

Hilde Kloosterziel
Godfried Vis

Opdrachtgever

Gemeente Noordenveld

datum vrijgave

1 november 2002

beschrijving revisie

Eindrapport

goedkeuring

H. Kloosterziel

vrijgave

M. Hooftman

	Inhoud	Blz.
1	Inleiding	3
1.1	Algemeen	3
1.2	Landschap en landbouw	4
1.3	Leeswijzer	5
2	Beleidskader	7
2.1	Algemeen	7
2.2	Samenvatting	7
3	Buitengebied Noordenveld	9
3.1	Abiotische waarden	9
3.2	Ecologische waarden	11
3.3	Geomorfologie, archeologie en cultuurhistorie	14
4	Landschapstypen	17
4.1	Algemeen	17
4.2	Esdorpenlandschap	17
4.3	Kolonie Veenhuizen	21
4.4	Laagveenontginningslandschap	22
4.5	Veenkoloniën	22
5	Landschapsvisie	23
5.1	Inleiding	23
5.2	Visie op hoofdlijnen	23
5.3	Basisstrategieën	25
5.4	Thema: Natuurlijke structuren	27
5.5	Thema: Cultuurhistorie	29
5.6	Thema: Water	31
5.7	Thema: Recreatie	33
5.8	Thema: Nieuwe landgoederen	34
5.9	Thema: Dorpsranden & stadsranden	36
6	Visie per deelgebied	39
6.1	Laagveenontginningslandschap	39
6.2	Oude cultuurgronden en esdorpen	41
6.3	Jonge veldontginningen	45
6.4	Beekdalen	47
6.5	Veenkoloniën	49
6.6	Kolonie Veenhuizen	51
7	Beheervisie	53
7.1	Algemeen	53
7.2	Beoordeling en aanbevelingen	53
8	Financiële aspecten en wijze van uitvoering	59
9	Actielijst	61

Begrippen	63
Literatuurlijst	65
Bijlage 1. Beleidskader	67
Bijlage 2. Kaarten 1 t/m 9	79
Bijlage 3. Typen ecologische verbindingen	81
Bijlage 4. Erfbeplantingen	83
Bijlage 5. Financieringsmogelijkheden	85
Bijlage 6. Beheerlijnen per landschapselement	89
Colofon	93

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Aanleiding

Aanleiding voor de gemeente Noordenveld om een Landschapsbeleidsplan op te laten stellen is het feit dat na de gemeentelijke herindeling de bestaande LBP's niet meer gemeentedeakkend waren. Ook zijn deze plannen, van de toenmalige deelgebieden Peize en Roden inmiddels sterk verouderd (1986).

Het landschap van Drenthe kenmerkt zich door een geheel eigen karakter en verschijningsvorm. Toch is deze verschijningsvorm voortdurend aan veranderingen onderhevig. Door het herkennen en erkennen van deze veranderingen kunnen nieuwe ontwikkelingen in toekomst op een verantwoorde wijze verwezenlijkt worden. Nieuwe ontwikkelingen zorgen immers voor een landschap dat de tijd waarin wij leven weerspiegelt. Wel zullen nieuwe ontwikkelingen en ingrepen dusdanig gestuurd en vormgegeven moeten worden dat bestaande waarden gehandhaafd dan wel versterkt worden.

Naast dit landschapsbeleidsplan wordt tevens een groenvisie en een startnotitie voor een waterplan opgesteld door Oranjewoud. Doel is om deze drie plannen goed op elkaar af te stemmen. Vooral het landschapsbeleidsplan en de groenvisie sluiten goed bij elkaar aan.

Doel, reikwijdte en status

Het LBP vormt een kader voor alle maatregelen die betrekking hebben op natuur en landschap in de gemeente Noordenveld. In het landschapsbeleidsplan voor het buitengebied van de gemeente Noordenveld wordt een visie weergegeven welke zich richt op het bieden van ruimte aan nieuwe processen en het versterken en behouden van bestaande waarden.

Het LBP geeft beleid aan en doet op een abstract niveau uitspraken over hoe om te gaan met het landschap. Het LBP biedt houvast bij nieuwe ontwikkelingen en heeft aandacht voor accenten en bijzonderheden in het landschap.

Een aantal nota's en rapporten die recent zijn opgesteld dienen als leidraad voor dit landschapsbeleidsplan. Hierbij kunnen onder andere genoemd worden: de Structuurvisie Noordenveld (nog niet vastgesteld) en het Herinrichtingsplan Roden-Norg. Laatstgenoemde is vastgesteld in 1997 door GS van de provincie Drenthe, tevens hebben de raden van de voormalige gemeenten Norg en Roden zich hier aan geconformeerd.

Het landschapsbeleidsplan heeft geen juridische status. Het is een toetsend en kaderstellend beleidsdocument, de aanbevelingen en voorstellen uit dit plan zijn dus niet dwingend van karakter. Door de vertaling van het landschapsbeleid in het bestemmingsplan buitengebied krijgt het wel een juridische verankering. Tevens kan het LBP richting geven bij het aanvragen van subsidies en vergunningen, het verlenen van aanlegvergunningen en de uitvoering van de kapverordening.

1.2 Landschap en landbouw

De verschijningsvorm van het landschap is door de eeuwen heen voor een groot deel bepaald door menselijk handelen. Vooral de landbouw heeft hierin een belangrijke rol gespeeld. Ook heden ten dage speelt het agrarisch grondgebruik een belangrijke rol als het gaat om het beheer en het onderhoud van grote delen van het landschap. Voor een afwisselend en aantrekkelijk buitengebied is de agrariër als beheerder zelfs onmisbaar!

Voor het gebied "Roden-Norg" is een landinrichtingsproject vastgesteld. De Drentse landbouworganisaties hebben dit project aangevraagd, vooral vanwege een aantal voor de landbouw slechte productieomstandigheden. In het plan wordt inzicht gegeven in de belangrijkste functies van het gebied: landbouw, natuur, landschap en recreatie. Dit plan is een integraal, op uitvoering gericht plan, in eerste instantie gericht op het verbeteren van de productieomstandigheden voor de landbouw. Het landschapsbeleidsplan is een beleidsplan en geeft een lange termijn visie voor het landschap weer. Het handhaven en vergroten van de kwaliteit van het landschap staat voorop. 'Landschap' wordt daarbij breed gezien; als integratiekader voor de verschillende functies.

Met het oog op een duurzame ontwikkeling van het buitengebied en een verantwoord toekomstig ruimtegebruik zal in de toekomst, meer dan nu het geval is, het watersysteem leidend zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen. De grondgebruikfuncties zullen meer afgestemd worden op het watersysteem in plaats van andersom. Dit geeft beperkingen, maar zeker ook kansen en mogelijkheden voor de verschillende grondgebruikfuncties. Kansen en mogelijkheden liggen er voor zowel de landbouw als recreatie en toerisme, landschaponderhoud, natuurontwikkeling en waterbeheer.

Het landschapsbeleidsplan beschouwt het herinrichtingsplan als één van de vertrekpunten voor de visievorming, naast de overige in het beleidskader aangeduide beleidsstukken en sectorale visies, maar kan, gezien het karakter en de looptijd, hiervan afwijken. Met de vaststelling en uitvoering van het herinrichtingsplan is immers geen einde gekomen aan het denken over, en daarmee aan de beleidsontwikkeling ten aanzien van het buitengebied. Nieuwe inzichten, nieuw beleid (vijfde nota, WB21, SRG II, Nota Natuur, bos en landschap "Natuur voor mensen, mensen voor natuur") en nieuwe 'ruimtevragers' (landgoederen, recreatie/toerisme, waterberging) nodigen uit tot een actieve houding van de gemeente als het gaat om beleidsontwikkeling ten aanzien van landschap. Het op te stellen LBP biedt hiervoor een goed handvat.

1.3 Leeswijzer

Concepteindrapportage

In deze rapportage worden alle voorgaand gespreksnotities verenigd. Daarnaast worden het gewenste beheer en de wijze van uitvoering verwoord in de Beheervisie.

De opbouw van het landschapsbeleidsplan Noordenveld, concepteindrapportage ziet er als volgt uit:

- Hoofdstuk 2: In hoofdstuk 2 wordt een samenvatting gegeven van het beleidskader. Een volledige beschrijving van de nota's is bijgevoegd als bijlage (1). Relevant rijks-, provinciaal- en gemeentelijk beleid wordt hier geïnventariseerd. Er wordt hierbij onderscheid gemaakt in vaststaand beleid en sectorale visies.
- Hoofdstuk 3: Hierin wordt het buitengebied van de gemeente Noordenveld beschreven aan de hand van de onderwerpen abiotische waarden, ecologische waarden en overige waarden.
- Hoofdstuk 4: Het buitengebied van de gemeente wordt in hoofdstuk 4 beschreven en geanalyseerd aan de hand van een indeling in de verschillende landschapstypen. Hier wordt ook aandacht besteed aan dorpsranden.
- Hoofdstuk 5: In dit hoofdstuk wordt de landschapsvisie uiteengezet. De landschapsvisie wordt richting gegeven door een aantal basisstrategieën. Voorts wordt richting gegeven aan verschillende thema's in het buitengebied, zoals natuurlijke structuren, recreatie, water, cultuurhistorie en dorpsranden.
- Hoofdstuk 6: In hoofdstuk 6 wordt de landschapsvisie verder uitgewerkt in deelgebieden. De deelgebieden vertegenwoordigen elk een landschapstype van de gemeente Noordenveld. Per deelgebied wordt op een beknopte wijze de visie uiteengezet; relevant beleid beschreven; aandacht gevraagd voor mogelijke kansen en bedreigingen en maatregelen aangedragen om de visie tot uitvoer te brengen. De basisstrategieën vormen de basis voor de uitgewerkte landschapsvisie per deelgebied.
- Hoofdstuk 7: In de beheervisie wordt aan de hand van een globale terreinverkenning per landschapstype/deelgebied iets aangegeven over de huidige kwaliteit van de afzonderlijke landschapselementen (weg/laanbeplanting, solitaires, singels, erfbeplanting, bermen en poelen enz.). Het gaat daarbij over bijvoorbeeld achterstallig onderhoud, urgente en echte knelpunten. Vervolgens worden per type landschapselement aanbevelingen gedaan.
- Hoofdstuk 8: In dit hoofdstuk worden de financieringsmogelijkheden voor de uitvoering van het LBP op een rij gezet.

Hoofdstuk 9: Tenslotte wordt een actielijst samengesteld. Hierin worden zowel acties op gebied van beheer als op gebied van gewenste onderzoeken op een rij gezet. De acties worden ingedeeld naar 'concrete' acties en 'nader te onderzoeken' acties.

2 Beleidskader

2.1 Algemeen

In het landschapsbeleidsplan formuleert de gemeente Noordenveld haar eigen beleid voor landschap en natuur. De gemeente heeft echter te maken met het reeds vastgestelde beleid van andere overheden als het Rijk en de Provincie Drenthe. Dit beleid vormt min of meer het kader waarbinnen eigen beleid kan worden vormgegeven. Vervolgens bestaan er diverse overlegorganen die ook beleid of visies hebben opgesteld wat relevant kan zijn voor het landschapsbeleidsplan.

In dit hoofdstuk wordt een korte samenvatting gegeven van het relevante en vaststaande beleid voor de gemeente Noordenveld. De volledige uitwerking van het beleidskader is opgenomen in bijlage 1. Tevens zijn bij de uitwerking van de deelgebieden de relevante beleidslijnen opgenomen.

2.2 Samenvatting

In het beleid op rijksniveau wordt de nadruk gelegd op een integrale aanpak. De inrichting en het gebruik van natuur en landschap wordt aangeduid als essentiële bijdrage aan een duurzame samenleving. Er wordt om deze reden sterk ingestoken op de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur en een ontwikkelingsgerichte landschapsaanpak, waarbij het behouden en versterken van de landschappelijke identiteit een belangrijke aspect is. De nota Belvedere markeert een aantal gebieden in de gemeente Noordenveld als plekken met belangrijke cultuurhistorische potenties. Dit zijn het gebied rond Norg, het gebied Veenhuizen en het gebied rond het Oostervoortsche Diep. Ook in deze nota staat, naast instandhouden, versterking en verdere ontwikkeling van cultuurhistorische kwaliteiten centraal.

Het provinciale beleid gaat geeft een zonering weer voor heel Drenthe. Hierbij zijn zes zones te onderscheiden: van een hoofdfunctie landbouw naar natuurgebieden (zie bijlage kaart 1. Functiekaart). Specifiek landschapsbeleid wordt uitgewerkt in de 'Nota 2 Landschap'. In deze nota wordt het accent gelegd op behoud en herstel van de bestaande landschapskwaliteit. Dit richt zich voornamelijk op cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle eenheden en elementen zoals essen, beekdalen, boscomplexen, lanen enz. In het 'Herinrichtingsplan Roden-Norg' worden voor verschillende sectoren doelstellingen geformuleerd, onder andere voor landschap, natuur en recreatie. Een belangrijke doelstelling van de landinrichting is het perspectief voor de landbouw te verbeteren. Het beleid van de gemeente Noordenveld is recentelijk beschreven in de 'Structuurvisie Noordenveld'. Hierin wordt een accent gelegd op het instandhouden van het 'groene' karakter van de gemeente welke medebepalend is voor de kwaliteit van de leefomgeving.

3 Buitengebied Noordenveld

3.1 Abiotische waarden

Het karakter van een landschap wordt voor een groot deel bepaald door de bodemkundige en waterhuishoudkundige situatie: abiotische kenmerken. Deze kenmerken bepalen tevens of een gebied geschikt is voor verschillende vormen van landbouw, de mens heeft hier vervolgens invulling aan gegeven. De abiotische situatie en het handelen van de mens door de eeuwen heen bepalen samen het karakter van een landschap. Inmiddels zijn de abiotische kenmerken in sterke mate beïnvloed door de mens. Zo is door o.a. bemesting is de vruchtbaarheid van de bodem en de kwaliteit van het grondwater verandert.

In dit hoofdstuk wordt beknopt de ontstaansgeschiedenis en de huidige bodemkundige en waterhuishoudkundige situatie beschreven. Op kaart 5 (bijlage 2) worden de abiotische waarden inzichtelijk gemaakt.

Geologische ontstaansgeschiedenis

De bodem in Drenthe is voornamelijk gevormd in een periode van ijstijden (het Pleistoceen) en de warmere periode hierna (het Holoceen). De oudere afzettingen bestaan uit fijnere en kleiige zandlagen. Deze afzettingen vormen als gevolg van hun ondoorlatendheid voor water de basis van het hydrologisch systeem, waarboven zich de verschillende watervoerende lagen bevinden. Hierboven bevinden zich, in het Pleistoceen afgezette, grovere gronden. Dit is veelal een dik pakket van matig grove tot grove rivierzanden. Daarna werd een zogenaamd 'afdekkend' pakket afgezet wat bestaat uit verschillende lagen van fijnere samenstelling gevormd in verschillende perioden. Deze gronden zijn allemaal gevormd tijdens of na de ijstijden uit afgezet materiaal uit de ijstijd. Tevens is in deze periode potklei afgezet, deze potklei is in het gebied van Roden zeer oppervlakkig en regelmatig tot aan het maaiveld te vinden.

Voor het ontstaan van het Drentse landschap is de voorlaatste ijstijd: het Saalien, een belangrijke periode. Heel Drenthe was bedekt met landijs, door bewegingen werd aan de onderzijde van het ijs veel keien, zand en leem meegevoerd (grondmorene). Op bepaalde plekken daalde de bodem, terwijl op andere plekken de grond werd opgestuwd. Hierdoor is het Drents Plateau ontstaan. Na het verdwijnen van het ijs bleef de grondmorene in de vorm van keileem achter.

Aan het einde van het Saalien zocht het afsmeltende landijs zich in verschillende richtingen een uitweg. Door de eroderende werking van het stromend water zijn beekdalen ontstaan. Na de laatste ijstijd werd het klimaat warmer. Op de plekken waar water stagneerde ontstond op grote schaal veen. Door de wind van deze tijd werden hoogtevverschillen geaccentueerd en wel afgevlakt en werden grote gebieden bedekt door een laagje (dikte varieert) dekzand.

Bodem

Het gebied van Roden en Peize ligt aan de rand van het Drents Plateau op de overgang naar het Groninger kwelderlandschap. In deze omgeving komt over een vrij groot oppervlak potklei voor direct onder het maaiveld, op andere plekken is de potklei afgedekt door een laag keileem. De overgang van het potkleigebied naar het laagveengebied is vrij steil. De laagveengronden in het noorden van de gemeente

Noordenveld zijn overwegend kleiarm, kleiig en zandig. Bij Peizerwold en De Pol liggen enkele dekzandruggen. In het gebied rond Norg komen voornamelijk zandgronden voor, deze zijn kalkhoudend en kalkrijk. Onder invloed van jaarlijks vallend neerslagoverschot zijn podzolbodems gevormd. Afhankelijk van de meer of minder ontwikkelde inspoelingslaag ontstaat een storende of slecht waterdoorlatende laag. Op de plekken waar (als gevolg van de escultuur) heideplaggen zijn gestoken, zijn stuifzanden ontstaan. Het water loopt hier gemakkelijk doorheen, omdat er nagenoeg geen profielopbouw terug te vinden is. Op de essen, waar jarenlang potstalmest op is aangebracht is een bodem ontstaan met soms wel 60 cm dik zwart of donkerbruin esdek aanwezig. Deze gronden zijn relatief voedselrijk en kunnen vrij goed vocht vasthouden. In de beekdalen zijn natte podzolbodems of veenbodems te vinden. Over het algemeen zijn deze bodems relatief voedselrijk en door de lage ligging vochtig. In het zuiden van de gemeente Noordenveld liggen veenbodems, deze zijn voedselarm. Delen van de veenbodems zijn afgeveend.

Waterhuishouding

De waterhuishouding in een gebied wordt sterk bepaald door de hoogteligging en de variatie hierin. Het gebied van de gemeente Noordenveld helt geleidelijk in noordelijke richting af van ongeveer NAP+13m tot NAP-1m. Van zuid naar noord gaat het gebied van hoog zand, over in de beekdalen naar, in het noorden van de gemeente, de veenontginning. De hogere gronden vormen de infiltratiegebieden en in de beekdalen en langs de rand van het Drents Plateau is sprake van een kwelsituatie.

De variatie in hoogten is ook te vinden in bijvoorbeeld het zandplateau van Norg, tussen de beekdalen van het Groote Diep en het Oostervoortsche Diep. Een groot aantal waterlopen in de gemeente Noordenveld is in beheer bij waterschap Noorderzijlvest. Voornamelijk het intensief aanwezige slotenstelsel in de beekdalen en het laagveengebied en het wijkstelsel in de hoogveenontginningen zijn in beheer bij de aanliggende eigenaren.

Een groot deel van het gebied watert in noordelijke richting af via vrije lozing op het Peizerdiep en op het Leeksterhoofddiep en het Leekstermeer. Het water van Veenhuizen bereikt het Peizerdiep via de Kolonievvaart, de Zesde Wijk en het Groote Diep. In de omgeving van Zeijen (buiten de gemeente) en Peest komt het water via het Oostervoortsche Diep in het Peizerdiep terecht. Een aantal kleine gebieden worden bemalen, het betreft:

- Een gebied bij Kloosterveen en Huis ter Heide
- Het laagveengebied in het noorden van de gemeente (Roderwolde, Peizer-en Eldermeden).

Een groot deel van de gemeente heeft te maken met betrekkelijk hoge grondwaterstanden (voornamelijk de veengronden en de beekdalgronden). Bij de zandgronden met een keileem- of potkleilaag in de ondergrond en moerige (veenkoloniale) gronden is 's winters sprake van zeer natte gronden. Door een verbeterde ontwatering (o.a. door normalisatie van de beken) treed in de zomerperiode plaatselijk droogteschade op. Deze droogte levert niet alleen schade op voor de landbouwgebieden, ook natuurgebieden ondervinden hier hinder van. Ook de beekdalen van het Oostervoortsche Diep en het Groote Diep hebben hetzelfde probleem. De verdroging van de beekdalen wordt veroorzaakt door te weinig kwel.

Het Fochteloërveen is een verdroogd hoogveengebied. Door de vroegere boekweitbrandcultuur (aanleg van afwateringsgreppels) is de toplaag van het veen verstoord, dit betekent dat de bergingscapaciteit van het veen sterk gereduceerd is.

In 1998 is het project gestart van de hoogveenregeneratie van het Fochteloërveen. In vier fasen zijn damwanden aangebracht om water in het gebied vast te kunnen houden en tevens het peil te kunnen reguleren/sturen. De damwand zal op den duur verdwijnen (natuurlijk proces) en het veen zal zich zo ontwikkelen (verkrijgt weer de oorspronkelijk sponswerking) dat deze zichzelf weer kan onderhouden.

Samenvattend...

Afzettingen, opstuwingen en bodemdalingen vanuit de ijstijden zijn van grote invloed geweest op de bodemopbouw en de waterhuishouding en de huidige situaties hiervan. Van noord naar zuid gaat het grondgebied van de gemeente Noordenveld van het laag gelegen laagveenontginningslandschap naar het hoger gelegen esdorpenlandschap. Deze overgang wordt scherp aangegeven door de rand van het Drents Plateau. Abiotische factoren en menselijk handelen hebben gezorgd voor een gevarieerde bodem. Het laagveenontginningslandschap wordt gekenmerkt door een kleiige bodem. Bijzonder is het potkleigebied bij Roden en Peize; door deze ondoorlatende grondsoort was aanleg van vele greppels voor waterafvoer noodzakelijk en is een zeer kleinschalig landschap ontstaan. Richting het zuiden van de gemeente komen meer zandgronden voor, met uitzondering van de essen. Door het jarenlang aanbrengen van plaggenmest beschikken de essen over een vaak dik esdek. In het zuiden van de gemeente ligt het Fochteloërveen, delen van deze veenbodems zijn afgeveend, waardoor het geen vocht meer vast kon houden en verdroogde. Onlangs is in het Fochteloërveen een grootschalig herstelplan uitgevoerd om de verdroging van het hoogveen tegen te gaan. Met de uitvoering van dit herstelplan wordt gestreefd naar een regeneratie van het hoogveen. De beekdalen in de gemeente zijn ook veenbodems en natte podzolbodems te vinden. Het meeste water in de gemeente watert in noordelijke richting af op het Peizerdiep. Door de verbeterde afwatering (door normalisering van beken) treedt 's zomers droogteschade op in de gemeente Noordenveld. Zowel voor natuur als voor de landbouw is dit een probleem.

3.2 Ecologische waarden

In deze paragraaf worden de ecologische waarden van de gemeente Noordenveld beschreven. Kaart 6 (bijlage 2) maakt deze waarden inzichtelijk. In deze paragraaf is het potkleigebied apart beschreven vanwege een bijzondere bodemkundige situatie. In de volgende hoofdstukken zal worden beschreven vanuit de verschillende landschapstypen.

In de gemeente Noordenveld is in potentie een grote variatie in groeiomstandigheden door verschillen in grondwaterkwaliteit en kwantiteit. Als gevolg van vermessing, verzuring en verdroging is de huidige situatie in de gemeente echter zorgelijk.

Laagveengebied/Veenweidegebied

Hoewel een groot deel van de gemeente Noordenveld nu bestaat uit landbouwgebied, komen enkele grotere en veel kleinere natuurgebieden voor. Op de overgang van beekdalen naar het laagveengebied liggen de meeste natuurgebieden. Op de hogere delen van het laagveengebied, in de infiltratiegebieden, wisselen enkele grotere boscomplexen zich af met vele kleinere bos- en heideterreinen. In de beekdalen komen slechts lokaal goed ontwikkelde beekdalvegetaties voor.

Er komen enkele relictten van schraalgraslanden voor in het gebied. Er staan zeldzame plantensoorten als Vlozegge, Tweehuisige zegge en Paardehaarzegge. De meest waardevolle vochtige graslanden worden gevormd door de schraalgraslanden langs het Liewersche Diep. De oeverlanden en omliggende graslanden van het Leekstermeer en de Eelder- en Peizermeden hebben een belangrijke functie als gebied voor ganzen en weidevogels. Het aquatische systeem van het Leekstermeer is matig ontwikkeld als gevolg van slechte waterkwaliteit.

Beekdalen

De beekdalen worden gekenmerkt door een grote variatie aan diersoorten en een hoge botanische waarde. Dit wordt voornamelijk ontleend aan de variatie, de hoeveelheid en vitaliteit in perceelsranden. Vooral de onderhoudstoestand en ouderdom van de houtwallen is hierbij van betekenis. In het gebied zijn er nog veel houtwallen waarbij sprake is van een complete opbouw (boomlaag, hoge en lage struiklaag, kruidlaag en moslaag). Op de zandgronden bestaat de boomlaag uit een Eiken-Berkenbos (Zomereik, Zachte berk, Wilde lijsterbes, Sporkehout en Grauwe wilg) met in de kruidlaag soorten als Rankende helmbloem, Bochtige smele, Schapegras en Struikhei. Wanneer de bodem rijker is of in de ondergrond keileem voorkomt, behoort de boomlaag tot het Beuken-Eikenbos. In de onderbegroeiingen komen dan soorten voor als, Klimop, Gewone vlier, Hazelaar, Blauwe bosbes en Gewone salomonszegel. Het reservaat Broekland herbergt een gevarieerde begroeiing, waaronder schraalgraslanden en een kleine oppervlakte blauwgrasland. De sloten in de beekdalen beschikken veelal over gevarieerde en soortenrijke begroeiingen, vooral het Dotterbloem-verbond is nog vrijwel overal herkenbaar aanwezig. In het Peizerdiep en in mindere mate in het Eelderdiep komen soorten voor die kenmerkend zijn voor stromende laaglandbeken.

Lieversche Diep vanaf de Lieveuse weg

De beekdalen hebben een belangrijke functie voor overwinterende vogels als Wintertaling, Pijlstaart, Kuifeend en Brilduiker. Ook zijn de beekdalen van belang voor weidevogels. Wintertaling en Kuifeend broeden in de beekdalen en in de meer opgaande beplantingen broeden soorten als Torenavalk, Ransuil en Spotvogel. Zoogdieren zijn ook goed vertegenwoordigd in de beekdalen. Dit hangt echter ook weer samen met de hoeveelheid perceelsranden in het gebied. Verschillende soorten muizen bevinden zich in slootranden en houtwallen; marterachtigen gebruiken het beekdal als fourageergebied. Bijzonder is het voorkomen van bedreigde diersoorten als de Heikikker en de Hazelworm. Andere amfibieën die voorkomen zijn Gewone pad, Bruine kikker en Ringslang.

Potkleigebied

Ten noorden van Roden ligt een potkleigebied dat grote betekenis heeft als broed- en fourageergebied van tal van zang- en roofvogels. Er komen loofbosjes voor die van grote botanische waarde zijn (Lieverderbos, Kleibosch, Maatlanden). Deze bostypen behoren tot het Elzen-Vogelkersverbond en zijn beroemd vanwege de zeer soortenrijke ondergroei (Schedegeelster, Welriekende agrimonie en Heelkruid) en de goed ontwikkelde zoomvegetaties. Het complex van Havezathe Mensinghe bestaat grotendeels uit aangelegde bossen. Op de overgang naar het beekdal komt nog natuurlijk moerasbos voor.

Vermeldenswaardig zijn de bosgebieden van het potkleigebied. Deze zijn in mycologisch (schimmelmkundig) opzicht van groot belang. Door gevarieerde milieumomstandigheden komen vele verschillende (paddestoelen)soorten voor.

De vele houtwallen en singels vervullen in het gebied een functie als broed- als fourageergebied voor veel verschillende soorten vogels. Het kleinschalige cultuurlandschap zorgt ook voor een veel verschillende zoogdieren. Met name in de bossen, houtwallen en wegbermen komen veel verschillende soorten muizen voor. Verder worden soorten aangetroffen als Boommarter, Bunzing, Wezel, Hermelijn, Eekhoorn en Ree. Het Lieverder Noordbos is interessant in verband met het voorkomen van veel verschillende soorten dagvlinders (o.a. Gentiaanblauwtje).

Esdorpenlandschap

Door het gebruik van essen als bouwland komen in het gebied, vooral in bermen, de meer algemeen bekende akkeronkruiden voor: Akkerviooltje, Hennepnetel, Knopherik en Gele ganzebloem voor. De meeste bossen en houtwallen in dit gebied worden gerekend tot het Eiken-Berkenbos met soorten van het Beuken-Eikenbos in de onderlaag (Hulst, Wilde appel, Bergvlier en Hazelaar). Het Tonckenbosch bij Zuidvelde is zeer soortenrijk zowel in de boomlaag als in de struik- en kruidlaag. In de kruidlaag komen onder andere waardevolle soorten voor als Dennenorchis en Kleine keverorchis. Het esbos Norgerholt staat bekend in Nederland als vegetatiekundig zeer waardevol en is vanwege leeftijd een voorbeeld van een 'oerbos'. Het Norgerholt herbergt een ondersoort van de Bosmuur. Op de dichtgroeïende heiderestanten zijn ook boomsoorten van het Eiken-Berkenbos te vinden. De meest gave vennen liggen binnen de grotere natuurterreinen. Veel andere vennen in het gebied zijn geëutrofeerd. De verschillende verlandingsstadia maken deze vennen in vegetatiekundig opzicht wel interessant.

Door intensieve agrarische exploitatie is de vogelpopulatie op de bouwlanden sterk achteruitgegaan. Afhankelijk van de begroeiingen langs de essen en de omvang hiervan, broeden en fourageren er soorten als Sperwer, Buizerd, Torenvalk en Ransuil. De jonge veldontinningen zijn daarentegen matig vogel- en zoogdierenrijk. Op en rond de essen komen zoogdieren voor als, Bunzing, Egel, Mol en Ree. De in het gebied gelegen veenrestanten zijn vooral van betekenis voor reptielen (Adder, Hazelworm en Levendbarende hagedis). Ook hier komt de zeldzame Heikikker voor.

Gebied Veenhuizen en Fochteloërveen

Het gebied van Veenhuizen herbergt botanische waarden voornamelijk in de bossen en lanen. Langs de Slokkert bestaan de bossen uit type Eiken-Berkenbos. De boomlaag bestaat uitsluitend uit Zomereik met soms Zachte berk. De struiklaag is over het algemeen goed ontwikkeld met Vuilboom, Wilde kamperfoelie, Zure kers, Grauwe wilg en jonge eiken en berken. De kruidlaag herbergt soorten als Dalkruid, Gewone Salomonszegel, Eikvaren, Rankende helmbloem en Brede en Smalle stekelvaren. In sommige bossen komt Zevenster voor.

Aan de zuidoostzijde van de Schipsloot ligt nog een restant vochtige heide, deels dichtgegroeïd met Eiken-Berkenbos. Het gebied wordt gedomineerd door Pijpestrootje

afgewisseld met hier en daar Gewone dophei. Op de vochtige plekken komt Pitrus, Waternavel, Eenarig wollegras en Kruidig struisgras voor.

Verondersteld kan worden dat de fauna van dit gebied overeenkomt met andere, vergelijkbare bossen.

In het Fochteloërveen is een grootschalig herstelplan uitgevoerd om verdroging van het hoogveen tegen te gaan. Met de uitvoering van dit herstelplan wordt gestreefd naar een regeneratie van het hoogveen (zie §3.1 onder het kopje 'Waterhuishouding').

Vermeldenswaardig is dat afgelopen jaar voor het eerst de kraanvogel in het gebied gebroed heeft. Ook is dit jaar de slangarend gesignaleerd.

Samenvattend...

Verschillen in grondwaterkwaliteit en kwantiteit zorgen in de gemeente Noordenveld voor, in potentie, een grote variatie in groeiomstandigheden.

Grote delen van de gemeente zijn zeer waardevol voor verschillende soorten weidevogels, ganzen, zwanen en stellopers. Vooral de beekdalen, het laagveenontginningslandschap met het gebied rond het Leekstermeer behoren tot de waardevolle gebieden. In de beekdalen en in gebieden met relatief veel bosjes, houtwallen en singels vinden ook veel vogels, amfibieën en zoogdieren een fourageer- of broedplaats. Het esdorpenlandschap (o.a. het potkleigebied bij Roden en gebied rond Norg) beschikken over bosjes met zeer hoge botanische waarden. De ondergroei is zeer soortenrijk. Het Tonckenbosch bij Zuidvelde beschikt bijvoorbeeld over waardevolle soorten als Dennenorchis en Kleine keverorchis. Vermeldenswaardig is het Norgerholt. Dit esbos staat in Nederland bekend als vegetatiekundig zeer waardevol en is vanwege leeftijd een voorbeeld van een 'oerbos'. Als gevolg van vermeting, verzuring en verdroging is de huidige ecologische situatie in de gemeente echter zorgelijk.

3.3 Geomorfologie, archeologie en cultuurhistorie

Geomorfologie

In ontstaansgeschiedenis van een gebied zijn de aard en samenstelling van de afgezette materialen van grote invloed geweest op de vorm en reliëf van het landschap. De voornaamste geomorfologische eenheden in de gemeente Noordenveld worden gevormd door de beekdalen, de esgronden, de stuifzanden en keileemplateau's. In de gemeente zijn de beekdalen weinig ingesneden in het landschap en ook deels opgevuld met veen. Steilranden zijn alleen te vinden langs het Oostervoortsche diep. In het plangebied zijn nog een heel aantal gave essen te vinden, onder andere bij Norg, Westervelde, Peest, Een en Steenbergen. Essen vormen reeds vele eeuwen het 'cultuurhistorische hart' van het Drentse esdorpenlandschap. Daarnaast hebben de essen ook een grote landschappelijke waarde. In toenemende mate komen de essen onder druk te staan van ontwikkelingen in de landbouw. Steeds vaker worden cultuurhistorisch zeer waardevolle esgebieden opgeofferd voor nieuwe functies als wonen, infrastructuur bosbouw of toerisme. Ook bezit de gemeente een aantal stuifzandgebieden. De Zuursche Duinen is een bijzonder stuifzandgebied met veel microreliëf.

Aan de noordzijde van Roden, in de uitgestrekte zone tussen Roden en Roderwolde Nietap, komt plaatselijk zware potklei aan de oppervlakte. Een deel van de potklei is in de Middeleeuwen reeds gebruikt ten behoeve van steenbakkerijen. Voor een deel is de potklei dus uitgegraven en voor een deel nog niet. Dit gegeven leidt tot een zeer onregelmatig patroon van reeds afgetichelde klei en nog aanwezige, naast het voorkomen van zand en veen.

Kleinere geomorfologische elementen worden gevormd door dobben en pingo's. De ontstaansgeschiedenis van dobben hangt waarschijnlijk samen met de vorming en

afzetting van dekzand (uitblazingsbekkens). Sommige dobben zijn gevuld met water, andere zijn komvormige laagten in het veld. Een pingoruïne is door zijn ontstaan een bijzonder element. Pingo's zijn ontstaan uit ijsconcentraties in de ondergrond. De ijslens breidde zich uit en drukte de bovengrond naar boven, waardoor een heuvel ontstond. Toen het ging dooien gleed de grond naar de randen waardoor een gat met een ringwal eromheen ontstond. Het Esmeer is waarschijnlijk een pingoruïne en daarmee de grootste die ons land rijk is. Dergelijk bijzondere geomorfologische elementen/gebieden, maar ook archeologische elementen/gebieden worden door het Rijksinstituut voor Natuurbeheer aangewezen als GEA-object, omdat ze het waard zijn niet aangetast of verstoord te worden. Ook het Fochtelooërveen is aangewezen als GEA-object.

Archeologie en cultuurhistorie

De oudste aanwijzingen voor menselijke bewoning duiden op een nomadisch bestaan. Deze mensen leefden van de jacht en trokken van gebied naar gebied. In de gemeente Noordenveld zijn sporen gevonden van jachtkampementen op de flanken van dekzandruggen, langs beekdalen en andere natuurlijke laagten.

Tijdens het Neolithicum (5300-2000 v. Chr.) vestigden zich in Drenthe de eerste permanente bewoners, deze worden het volk van de Trechterbekercultuur (ook wel Hunebedbouwers) genoemd. Dit was tevens het moment waarop een omschakeling plaatsvond van jacht naar landbouw. De bewoners vestigden zich op de hogere gronden, waarbij de landbouwactiviteiten voornamelijk plaatsvonden op de overgang van naar de beekdalen en de laagveengebieden. Uit deze tijd zijn hunebedden en grafheuvels gevonden. In de gemeente Noordenveld zijn twee hunebedden gevonden. De noordelijkst gelegen is die bij het dorp Steenberg, het dorp dankt zijn naam aan het hunebed. Dit hunebed is nu in zeer goede staat. Het is in 1953-1954 gerestaureerd, daarvoor verkeerde het in sterk vervallen staat. Ook bij Westervelde is een hunebed te vinden, dit is echter een kleiner en minder compleet exemplaar. Na het begraven van de doden in hunebedden ging de Trechterbekercultuur over op de zogenaamde Enkelgrafcultuur. De doden werden individueel begraven, waarbij het graf soms werd bedekt met een heuvel van zandplaggen. Er zijn verschillende grafheuvels ontdekt in de gemeente. Tevens uit deze tijd zijn vondsten gedaan van vuurstenen bijlen. Landelijke bekendheid genieten de vuursteendepots van Een.

In de Bronstijd (2100-800 v. Chr.) veranderde het grafritueel. De doden werden niet meer begraven, maar verbrand, waarna de resten werden verzameld al dan niet in een aardewerken pot. De graven lagen bijeen en worden urnenvelden genoemd, deze velden liggen o.a. bij Langelo en op het Noordsche Veld ("archeologisch reservaat").

Vanaf de IJzertijd (800-0 v. Chr.) vond de omschakeling plaats naar een meer permanente landbouw plaats, in deze tijd ontstonden complexen van celtic fields. Rond de tiende eeuw is er sprake van een continuïteit in de locatie van de nederzettingen. In deze tijd ontstonden de eerste essen.

Halverwege de middeleeuwen stond het landbouwsysteem van de escultuur centraal. Landschappelijk resulteerde dit in het esdorpenlandschap (zie beschrijving 4.2. Esdorpenlandschap). Veel onderdelen of elementen uit deze tijd zijn nog goed terug te vinden en herkenbaar in het landschap. Een voorbeeld hiervan is de Brink. Dit was een gemeenschappelijke ruimte in het dorp beplant met bomen, waarbij de ruimte aan de beekdalzijde niet beplant was. De brinken werden gebruikt als verzamelplaats voor het vee of voor het houden van veemarkten. De drinkdobben op de brinken zijn overal verdwenen.

De uitgestrekte wouden die Drenthe had, waren vermoedelijk aan het einde van de vroege Middeleeuwen verdwenen. Om nog aan hout te komen voor (ver)bouw van boerderijen was men dan ook aangewezen op de moeilijk te ontginnen bosjes aan de rand van de dorpsbebouwing, de houtopstanden van de dorpsbrinken en de huisbrinkjes. Een voorbeeld van een overgebleven bosje is het Norgerholt. Het Norgerholt was een markebos en was houtleverancier voor de markegenoten van Norg, Zuidvelde en Westervelde.

In het gebied Polder Matsloot en Roderwolde zijn veel restanten gevonden van huisplaatsen, huisterpen en terpen uit de Late Middeleeuwen. Voornamelijk aan de westzijde van het Peizerdiep is een reeks van deze terpen gevonden.

In het gebied aan de noordzijde van Peize (Broekenweering, Peizerweering, Weeringsbroeken) zijn diverse veenterpen of huisterpen aangetroffen. Op veel plekken gaat het om een ronde verhoging met een diameter van 20 tot 40 meter en een huidige hoogte variërend van 15 cm tot 1 meter boven maaiveld.

Tussen Een en Een-West ligt een iets hoger gelegen zandrug temidden van de hoogveengebieden. Lange tijd vormde deze rug één van de weinige verbindingen tussen Drenthe en Friesland. Op dit strategische punt werd in de Middeleeuwen de Zwartedijksterschans aangelegd. De Zwartedijksterschans diende de route van Drenthe naar Friesland te bewaken. Het betreft een militaire schans uit de 80-jarige oorlog. In de loop der jaren zijn hier veel vondsten gedaan o.a. metalen kleding en wapenonderdelen.

In de gemeente Noordenveld zijn nog een aantal oude landgoederen te vinden. Deze zijn ontstaan door invloed van buitenaf. Terheijl was bijvoorbeeld een onderdeel van het klooster van Aduard en werd gebruikt als strafkolonie voor monniken.

Aan de zuid-oostzijde van de gemeente ligt Huis ter Heide en aan de zuid-oostzijde van Roden ligt Havezathe Mensinge. Het bijbehorende Mensingebos is een terrein van zeer hoge archeologisch waarde. Een grafheuvel, uit waarschijnlijk de bronstijd, met een diameter van 15 meter en een hoogte van 1 meter getuigt hiervan.

Samenvattend...

De belangrijkste geomorfologische eenheden die het landschap in de gemeente Noordenveld bepalen zijn de beekdalen, de esgronden, de stuifzanden en de kleileemplateau's. Vooral de essen vormen nog steeds het 'cultuurhistorisch hart van het Drentse esdorpenlandschap. In de gemeente zijn nog een aantal redelijk gave tot gave essen te vinden, o.a. bij Norg, Westervelde, Peest, Een en Steenbergen.

In het gebied noordelijk van Roden komt plaatselijk zware potklei aan de oppervlakte. De klei werd gebruikt t.b.v. steenbakkerij. Deze zeer dichte kleilaag heeft geleid tot een onregelmatig patroon, dit is ook nu nog terug te vinden in het landschap.

---

4 Landschapstypen

4.1 Algemeen

De abiotische aspecten van een landschap blijven door de tijd heen min of meer stabiel. Door een samenspel van abiotische en biotische factoren en menselijk handelen zijn echter de verschillende landschapstypen ontstaan. Vanuit deze optiek worden het landschap in dit hoofdstuk beschreven vanuit de verschillende landschapstyperingen (*zie kaart 8. Landschapstypen, bijlage 2*). In de gemeente Noordenveld zijn de volgende landschapstypen te onderscheiden:

- **Esdorpenlandschap**
Het grootste deel van de gemeente Noordenveld behoort tot het esdorpenlandschap. Dit landschapstype is onder te verdelen in de esdorpen, de beekdalen en de veldontginningen.
- **Koloniën van Weldadigheid**
Aan de zuidzijde van de gemeente is dit landschapstype te vinden. Naast Veenhuizen is dit bijzondere landschapstype ook te vinden bij Frederiksoord en Ommerschans.
- **Laagveenontginningslandschap/Veenweidelandschap**
Boven de lijn Leutingewolde – Foxwolde – Peizerwold ligt het landschap van de laagveenontginningen of ook wel het veenweidelandschap genoemd.
- **Veenkoloniën**
Kleine delen van het landschap wat tot de Veenkoloniën behoort is te vinden aan de westzijde van de gemeente Noordenveld, bij de plaats Een-West en het gebied rond Nieuw-Roden.

Aan de hand van deze indeling wordt het landschap van de gemeente Noordenveld beknopt beschreven. Per landschapstype wordt een beschrijving gegeven van de ontstaansgeschiedenis en het huidige landschapsbeeld.

4.2 Esdorpenlandschap

Ontstaansgeschiedenis

Tot aan de middeleeuwen waren de bewoners in dit gebied niet gebonden aan één plek; bouwlanden met boerderijen werden regelmatig verplaatst. Pas in de vroege middeleeuwen vestigden mensen zich op één plek. Men ging op de flanken van de beekdalen wonen; dit was over het algemeen een gunstige overgangszone van hoog, droog en voedselarm naar laag, vochtig en voedselrijk.

Ontginning, bemesting en verkaveling werden door enkele boeren gezamenlijk aangepakt. De boerderijen lagen bij elkaar. Zo ontstonden de esdorpen als ontginningsbasis van dit landschapstype. Het esdorpenlandschap is dan ook een typisch agrarisch cultuurlandschap. Elk onderdeel van het landschap komt voort uit het agrarisch gebruik en is gerelateerd aan het functioneren van de lokale agrarische dorpsgemeenschap, met de boermarken als het oorspronkelijke gezag.

De opbouw van het huidige esdorpenlandschap wordt nog steeds bepaald door het agrarisch systeem met essen, hooilanden (maden) en woeste gronden. De bouwlanden (essen) werden aangelegd op de doorgaans goed ontwaterde hoge gronden. De lager gelegen hooilanden of weidelanden in de beekdalen werden gebruikt voor het weiden van

koeien. Bouwland, grasland en heide waren in het essensysteem nauw met elkaar verweven.

Het landschap veranderde sterk onder invloed van het potstalsysteem. Om voldoende mest te creëren om de bouwlanden vruchtbaar te kunnen houden werden de woeste heidegronden gebruikt om schapen op te laten grazen. 's Nachts werden de schapen op stal gezet: de potstal. De 'potstal' had een verdiepte vloer, waarop mest van het vee vermengd werd met heideplaggen. De laag werd steeds hoger waardoor een natuurlijk broei ontstond die de compostering bevorderde. Wanneer de potstal vol was (het vee stond dan hoog) werd de mest uitgereden op de es. Alleen de bouwlanden werden bemest, omdat er niet genoeg mest werd geproduceerd voor de overige gronden. Doordat eeuwenlang de ontstane plaggenmest gebruikt werd om het bouwland vruchtbaarheid te geven, hebben sommige essen een esdek van meer dan 60 cm.

Het ontstaan van dit cultuurlandschap leidde ertoe dat er druk kwam te staan op het landbouwareaal. Om gronden af te perken en veilig te stellen werden door markengenootschappen opgericht. De boeren uit deze genootschappen stelden grenzen vast zodat gebieden ontstonden waaraan bepaalde rechten en plichten werden verbonden. Deze gebieden werden marken genoemd waarbij de es, de weide- en hooilanden, het veld en het bos tot de marke behoorden.

Esdorpen

In beginsel liggen de dorpen aan de randen van de essen in de nabijheid van een beekdal. Essen liggen op de hogere delen in het landschap en hebben meestal een bolle vorm. Essen waren omgeven met een dichte houtwal als veekering; veel van deze wallen zijn verdwenen of sterk verbrokkeld geraakt. Op de overgang naar de veldgronden lagen meestal enkele bospercelen; deze zijn vaak nog wel aanwezig. Een groot deel van de essen zijn dan ook landschappelijk nog goed herkenbaar als open complexen met verdichtingen in de randzone.

De structuur van de dorpen loopt uiteen; soms gesitueerd langs een weg op de rand van de es of gegroepeerd rond de samenkomst van een aantal wegen. Bij de meeste dorpen zijn één of meer brinken aanwezig; een gemeenschappelijke ruimte met bomen beplant. Oorspronkelijk lagen de brinken aan de rand van het dorp. De zijde aan het beekdal was onbebouwd, omdat het vee vanaf de weidelanden op de brink werd verzameld. Later is in veel gevallen de open zijde van de brink bebouwd. Ook zijn er enkele esdorpen die ontstaan zijn uit een meerdere boerderijclusters, hierdoor hebben deze dorpen meerdere brinken.

Beekdalen

De beekdalen werden gebruikt als hooi- en weilanden. De oudste ontginningen vonden plaats in de smalle strook direct aan grenzend aan de beek. Grenswallen vormden de begrenzing tussen het beekdal en het veld. Individuele ingebruikname zorgde ervoor dat loodrecht op de beek (stroom) dwarswallen werden aangebracht. Deze houtwallen werden aangeplant vanuit de grenswal op de hogere delen. Op de lagere delen kon men volstaan met het graven van een sloot om het vee te keren. Door deze grens- en dwarswallen verkregen de beekdalen een karakteristieke ruimtelijke opbouw.

De lagere, venige delen van het beekdal werden gebruikt als hooiland, de zogenaamde 'madelanden', op de hogere plekken graasde het vee. Deze weidegronden lagen vaak op de overgang van het beekdal naar de drogere heidegronden. Op sommige plekken werd in een later stadium een deel van de heidegronden bij het beekdal gevoegd door een tweede, nieuwe grenswal aan te brengen.

Jonge veldontginningen

Na de ontginningen van heidevelden was nagenoeg alle grond in cultuur gebracht. Ruimtelijk veranderde er niet zoveel. De jonge veldontginningen waren wat gebruik dan wel anders, de open onbebouwde ruimten bepaalden het beeld. Aan het begin van deze eeuw zijn echter grote delen van de jonge veldontginningen bebost. Ondanks de verandering in landbouwmethoden onderging het in cultuur gebrachte landschap geen grote ruimtelijke wijzigingen.

Huidig landschapsbeeld

De gemeente Noordenveld beschikt nog over een gaaf esdorpenlandschap en heeft daarmee een sterke identiteit. Vooral in dorpen als Westerveld, Peest en Norg is de landschappelijke ligging en de ontstaansgeschiedenis nog goed afleesbaar. Het landschap wordt gekenmerkt door verschillende landschapselementen als boscomplexen, houtwallen, waterlopen, essen, lanen en solitaire bomen. Dit zorgt voor een kleinschalige opbouw en een zeer groen beeld. De dorpen worden gekenmerkt door een sterke groenstructuur. Op veel plekken loopt de groenstructuur van het dorp over in het landschappelijk groen waardoor de dorpen verankerd in het landschap liggen. Lanen vanuit het dorp en de essen op de overgang van dorp naar landschap bewerkstelligen deze verankering.

Losse dorpsstructuur van de esdorpen in Noordenveld
als voorbeeld het esdorp Peest

Karakteristiek zijn de langgerekte structuren van de beekdalen in de gemeente. De relatief laaggelegen beekdalen worden op een aantal plekken nog geaccentueerd door beekdalrandbeplantingen (grens- en dwarswallen). Dit is terug te zien bij het Oostervoortsche Diep en de Slokkert.

De oudste veldontginningen begonnen in de nabijheid van het dorp en waren kleinschalig van karakter. Overblijfselen van deze ontginningen zijn de landgoederen Mensinghe, Terheijl en Nienoord (gemeente Leek). Later werd er de heide grootschalig ontgonnen en soms bebost. In het landschap zijn nu alleen nog kleine stukjes heideveld aanwezig, omdat deze waarschijnlijk moeilijk te ontginnen waren. De oude en jonge veldontginningen hebben geleid tot de karakteristieke opbouw van het esdorpenlandschap. Vanuit de esdorpen een besloten en kleinschalige ruimten via open ruimten van essen en beekdalen naar de grootschaligheid van de jonge veldontginningen.

4.3 Kolonie Veenhuizen

Ontstaansgeschiedenis

In 1823 werd het grootste deel van het Fochteloërveen met het buurtschap Veenhuizen aangekocht door de Maatschappij van Weldadigheid. Deze stichtte er een kolonie ten behoeve van de "maatschappelijk ontheemden". De kolonie werd bewoond door weeskinderen, bedelaars en vondelingen en iedereen die kon werken werd met het ontginnen belast. Ten noorden van de kolonievlaart werd het gebied ontsloten door een wijkpatroon haaks op de kolonievlaart, het gebied ontveend en in cultuur gebracht. Er ontstond een uiterst regelmatige en rechthoekige indeling. Er ontstond een min of meer landgoedachtig karakter toen de rechthoekige structuur versterkt werd door de aanplant van lanen en boscomplexen. Het resultaat was een zeer geordend en besloten landschap met strak begrensde ruimten. Het Florisland, ten zuiden van de kolonievlaart werd ook tot landbouwgrond ontgonnen, maar werd al spoedig verlaten en bebost. Aan de zuidzijde van de kolonievlaart werden geen gronden ontgonnen, er werd door de bevolking van Veenhuizen wel turf gestoken als brandstof voor de gestichten, woningen en werkplaatsen. In het veen zijn op een aantal plekken nog de greppels van de vroegere boekweitcultuur herkenbaar.

Huidig landschapsbeeld

De ontginning van Veenhuizen heeft in het landschap tot een bijzonder contrast geleid. De rechtlijnigheid van Veenhuizen contrasteert sterk met de kleinschaligheid van het esdorpenlandschap aan de noordzijde en met de meer natuurlijk gevormde gebieden van de Tempelstukken en het Fochteloërveen. Het landschap heeft een landgoedachtig karakter door de lanen, boscomplexen en rechtlijnige structuur van waterlopen. Dit karakter wordt versterkt door de zeer bijzondere bebouwing in het gebied. Het samenspel van de stedenbouwkundige structuur, de bebouwing en de ruimtelijke/landschappelijke structuur geeft het gebied Veenhuizen een bijzondere uitstraling.

Kerklaan Veenhuizen vanaf de Hoofdweg

4.4 Laagveenontginningslandschap

Ontstaansgeschiedenis

Reeds voor het jaar 1100 is de ontginning van het laagveen rond Roderwolde begonnen. Samen met de omgeving van Ruinerwold vormt dit gebied de oudste laagveenontginning in Drenthe. Na lange tijd van wateroverlast begon men met de aanleg van dijkjes aansluitend op de hogere zandgronden. Later ontstonden de eerste dorpen langs de noordrand van het Drents Plateau. Leutingewolde is hier een voorbeeld van. Het dorp is gesticht op de uiterste rand van het plateau. De es aan de noordzijde van het dorp ligt als een schiereiland in het lagergelegen veengebied. Het laagveengebied is vanaf de wegdorpen op de rand van het Drents Plateau ontgonnen. Vanaf deze lintdorpen kreeg het gebied een opstreckende verkaveling in de richting van het Peizer- en Eelderdiep. Later werden de veenterpen opgeworpen van Roderwolde, Peizerwolde en Eelderwolde.

Huidig landschapsbeeld

Het laagveengebied wordt gekenmerkt door openheid, welke benadrukt wordt door de aanwezigheid van het Leekstermeer. Karakteristiek zijn de langgerekte kavels in een dicht slotenpatroon. De beekdalen (o.a. benedenloop van het Peizerdiep) zorgen enigszins voor een onderbreking van het patroon, maar zijn niet duidelijk herkenbaar in het landschap. De bebouwingen liggen voornamelijk geconcentreerd op de rand van het Drents Plateau naar het laagveengebied of op hoger gelegen ruggen. In het gebied zijn nog zeer veel opgeworpen veenterpen aanwezig. Op verschillende plekken is een bijzonder reliëf zichtbaar, bijvoorbeeld aan de noordzijde van Sandebuur. De precieze ontstaanswijze is niet altijd meer te achterhalen. Landbouw is de hoofdfunctie in het gebied.

4.5 Veenkoloniën

Ontstaansgeschiedenis

In de 19e eeuw is de ontginning van het hoogveen begonnen. In de meeste gevallen werd dit gedaan door het systeem van wijkvervening. Dit ontginningssysteem kenmerkt zich door een kaarsrechte wijken structuur met tamelijk kleine, strookvormige percelen. Het systematisch stelsel van waterlopen (wijken) moest zorgen voor de ontwatering van het veen. Wanneer het hoogveen was afgegraven werd de bodem doorgaans geschikt gemaakt voor de landbouw. Dit gebeurde o.a. in het gebied Oost-Indië (ten westen van Roden), Steenbergerveld, het Eenerveld het gebied Veenhuizen. Op andere plekken liet men de grond na turfwinning ongemoeid, waardoor heide ontstond. Dit gebeurde ten westen van Huis ter Heide en bij het Esmeer (Fochteloërveen).

De hoogveenontginning van Oost-Indië heeft gezorgd voor een besloten en kleinschalig landschap. Oost-west gericht, langgerekte percelen worden deels begrensd door elzensingels. Tegen de ontginning van Oost-Indië ligt de ontginning die plaats heeft gevonden vanaf de rug waarop Nieuw-Roden ligt. In het veenkoloniëengebied van Een-Steenbergen-Roderesch was het veenpakket niet erg dik. Het veen wigde uit tegen de hogere zandrug, wat het steken van turf aanzienlijk eenvoudiger maakte. De ontginning vond hier meer individueel plaats. Een stelsel van wijken en sloten was hier dan ook niet noodzakelijk.

Huidig landschapsbeeld

Aan de westzijde van Nieuw-Roden is de systematische ontginningsmethode nog goed herkenbaar. De bebouwingen op de hoger gelegen ruggen en het patroon van wijken, sloten en elzensingels karakteriseren dit landschap.

5 Landschapsvisie

5.1 Inleiding

De landschapsvisie spreekt zich uit over de mogelijkheden en wensen voor het behoud, de versterking en de ontwikkeling van het landschap. Vertrekpunt daarbij is de inventarisatie en de analyse in de voorgaande hoofdstukken.

De landschapsvisie wordt beschreven vanuit een aantal basisstrategieën. Deze basisstrategieën geven een visie op hoofdlijnen weer. Vanuit deze visie op hoofdlijnen worden een aantal thema's uitgewerkt. Deels komen deze thema's voort uit landschapsanalyse en deels zijn ze aangeleverd door de begeleidingsgroep van dit LBP. De visie op hoofdlijnen en de thema's worden per deelgebied nader uitgewerkt.

5.2 Visie op hoofdlijnen

Landschappelijke identiteit

Identiteit, leesbaarheid en herkenbaarheid zijn belangrijke begrippen als uitgangspunt voor de visie. Een belangrijke doelstelling is het behouden en herstellen van landschappelijke kwaliteiten en het versterken van identiteit en eigenheid van het gebied. Het landschap kan gezien worden als een kader voor toekomstige ruimtegebruiken en behoeften. Het is daarom van groot belang de ruimtelijke structuur te versterken als kader voor nieuwe functies, mits deze ontwikkelingen een positieve uitwerking op het landschap kunnen krijgen. Daarmee heeft het landschap een functie als afspiegeling van deze tijd.

Het landschap in Noordenveld is ontstaan door een eeuwenlang agrarisch gebruik. Dit is in het buitengebied op veel plekken nog goed te herkennen in de verschillende ontginningstypen. Daarnaast zijn er in de gemeente veel cultuurhistorisch, aardkundige en archeologische waardevolle plekken en elementen te vinden, die zorgen voor de 'leesbaarheid' van het landschap.

Aandachtspunten:

- Het versterken en herstellen samenhangen van cultuurhistorische, landschappelijke en aardkundige waarden. Voorbeelden hiervan zijn:
  - versterken van de ruimtelijke structuur van het gebied Veenhuizen en het herstellen en versterken van de samenhang tussen stedenbouwkundige en landschappelijke structuur en bebouwingen
  - het behouden en herstellen van het besloten esdorpenlandschap van het gebied Norg en de samenhang tussen de verschillende landschappelijke en cultuurhistorische elementen
- Het vergroten van de herkenbaarheid van het landschap door de karakteristieke beeld en landschapsstructuur in een gebied te herstellen en te versterken.
- Het behouden van landschappelijk, aardkundig en/of cultuurhistorisch waardevolle elementen of gebieden.
- Een kader ontwikkelen voor nieuwe functies en uitbreidingen in het buitengebied.

Overgangen en verbindingen

Van belang voor de identiteit van het landschap is de herkenbaarheid van de verschillende landschapstypen en de overgangen hiertussen. Landschappelijke overgangen worden 'leesbaar' door maat en schaal, wijze van verkavelen, beplantingstypen en hoogteverschillen. Vanuit die optiek moet gestreefd worden naar meer uitersten in schaal en vorm. Aandachtspunten zijn hierbij onder meer:

- zeer duidelijke overgang van het Drents Plateau naar het laagveengebied, voornamelijk de geleidelijke overgang van de verdichtingen en lanen bij de dorpen Leutingewolde en Foxwolde naar de grootschalige openheid van de polder Matsloot-Roderwolde is bijzonder;
- overgangen van oude akkerbouwgronden (essen) naar de jonge veldontginningen;
- overgang van het orthogonale karakter van de Kolonie Veenhuizen naar de min of meer organische structuur van het beekdal van de Slokkert.

Orthogonale structuur van Kolonie Veenhuizen tegenover beekdal van de Slokkert

Landschap als drager

Nieuwe of veranderende functies zullen een plek moeten krijgen in het bestaande landschap. De reeds vaststaande ruimtelijke ontwikkelingen zullen in dit landschapsbeleidsplan als gegeven worden beschouwd. Voor deze nieuwe ontwikkelingen zal zo mogelijk ontwikkelingsruimte en randvoorwaarden vanuit het landschap worden aangereikt. Hierbij wordt uitgegaan van: "Het landschap als drager voor nieuwe ontwikkelingen"

Het landschap speelt een zeer belangrijke rol bij de vormgeving van uitbreidingen. Een sterke landschappelijke structuur kan fungeren als onderlegger nieuwe woongebieden, nieuwe landgoederen of bedrijventerreinen. Door karakteristieken uit het landschap terug te laten komen in het stedenbouwkundig plan voor het uitbreidingsgebied, verwerft de woonwijk of het nieuwe landgoed herkenbaarheid en wordt deze op een duurzame wijze ingepast.

5.3 Basisstrategieën

Voor het buitengebied van de gemeente Noordenveld zijn op grond van de huidige karakteristieken van het landschap en het beleidskader de volgende basisstrategieën geformuleerd (*zie kaart 9, bijlage 2*):

- Handhaven en versterken van de bestaande openheid in het laagveenontginningslandschap
- Handhaven, versterken en ontwikkelen van nieuwe landschappelijke kwaliteit in het veenkoloniaal landschap en ruimte geven aan natuurlijke ontwikkeling in het Fochteloërveen
- Handhaven en beschermen van karakteristieke samenhang van het esdorpenlandschap
- Handhaven grootschalige rationele verkaveling en versterken landschappelijke hoofdstructuur in de jonge veldontginningen
- Instandhouden en ontwikkelen van ruimte voor natuurlijke processen en het behouden van karakteristieke beekdalstructuren
- Handhaven, herstellen en versterken van de samenhang tussen het landschappelijk ontwerp en de bebouwing in het gebied Veenhuizen

De strategie *'Handhaven en versterken van de bestaande openheid in laagveenontginningslandschap'* is van toepassing op het gebied aan de noordzijde van de gemeente tegen de Groningse provinciegrens. Dit gebied wordt gekenmerkt door openheid, langgerekte strokenverkaveling en lintdorpen.

In de gemeente komt het landschapstype 'veenkoloniën' voor op een aantal afzonderlijk plekken. De ontstaansgeschiedenis van deze gebieden is niet overal even goed herkenbaar. Ook het hoogveenengebied Fochteloërveen wordt gerekend tot dit landschapstype en maakt dus onderdeel uit van de strategie. In de strategie wordt de nadruk gelegd op *'Handhaven, versterken en ontwikkelen van nieuwe landschappelijke kwaliteit in het veenkoloniaal landschap en ruimte geven aan natuurlijke ontwikkeling in het Fochteloërveen'*.

De samenhangen tussen de verschillende bouwstenen zorgt voor de identiteit van het esdorpenlandschap. De karakteristieke dorpsopbouw, de bouwlanden (essen), hooilanden, beekdalen, heidevelden en bos vertellen samen de ontstaansgeschiedenis van dit landschapstype. Voor het esdorpenlandschap wordt de volgende strategie dan ook geformuleerd: *'Handhaven en beschermen van de karakteristieke samenhang van het*

esdorpenlandschap'. De beekdalen en de jonge veldontginningen krijgen een eigen strategie mee.

Voor de jonge veldontginningen ligt de nadruk meer op het *'Handhaven grootschalige rationale verkaveling en versterken landschappelijke hoofdstructuur'*. Om het verschil tussen de jonge en de oude veldontginningen niet te laten vervagen is gekozen voor een aparte basisstrategie. De jonge veldontginningen zijn een onderdeel van het esdorpenlandschap en daarmee geldt de voorgaande basisstrategie (*'Handhaven en beschermen van de karakteristieke samenhang van het esdorpenlandschap'*) ook voor dit landschapstype.

Voor de beekdalen wordt de volgende basisstrategie geformuleerd: *'Instandhouden en ontwikkelen van ruimte voor natuurlijke processen en het behouden van karakteristieke beekdalstructuren'*. In de beekdalen zal enerzijds gestreefd worden naar het creëren van ruimte voor natuurlijke processen, anderzijds zullen landschappelijke kenmerken van de beekdalen (grasland, openheid, beplanting op beekdalranden) versterkt moeten worden. De beekdalen zijn een onderdeel van het esdorpenlandschap en daarmee geldt de basisstrategie zoals eerder genoemd (*'Handhaven en beschermen van de karakteristieke samenhang van het esdorpenlandschap'*) ook voor dit landschapstype.

In het gebied Veenhuizen bestaat van oudsher een grote samenhang tussen de geometrische landschappelijke opbouw van het gebied (lanen, waterlopen) en de bebouwingen in het gebied. Nu dreigt deze samenhang echter te verdwijnen doordat de kwaliteit van de gebouwen achteruitgaat. Om de eenheid in de openbare ruimte van dit gebied te beschermen krijgt dit gebied de volgende strategie mee: *'Handhaven en beschermen van de samenhang tussen landschappelijk ontwerp en bebouwing in het gebied Veenhuizen'*

De 'natuurlijke' beekloop van het Lieversche Diep

5.4 Thema: Natuurlijke structuren

Ecologische verbindingzones

De EHS (Ecologische hoofdstructuur) is het geheel van ecologische verbindingen tussen natuurgebieden en de natuurgebieden zelf. De ecologische verbindingzones zijn de gebieden die verplaatsing, verbreiding en uitwisseling van planten- en diersoorten tussen gescheiden biotopen mogelijk maakt. In de gemeente Noordenveld kunnen ecologische verbindingzones de verspreide (versnipperde) ligging van natuurgebieden en bossen enigszins opheffen.

In de gebiedsvisie "Ecologische verbindingzones" worden een aantal verbindingen genoemd in de gemeente Noordenveld. Naast de verbindingen worden ook een aantal beekdalen aangeduid als te ontwikkelen verbindingzones. In de werkmap van de gebiedsvisie "Ecologische verbindingzones" worden deze verbindingzones uitgewerkt naar type. In dit landschapsbeleidsplan worden de genoemde ecologische als streven beschouwd. De verschillende typen verbindingzones, zoals gebruikt in de werkmap gebiedsvisie "Ecologische verbindingzones", zijn te vinden in bijlage 2.

Het gaat om de volgende verbindingen:

Bakkeveen-Een-Roderesch

De te verbinden biotopen zijn vochtige heide, vennen, veentjes, droge heide, bossen en kleinere bosjes. Het is dus een gevarieerd type verbinding (vochtig, schraal en droog, bossig). Het gebied heeft als hoofdfunctie landbouw, een hoge ammoniakdepositie* kan een knelpunt in de ontwikkeling van de verbindingzone zijn. De realisatie hangt echter ook van het beheer van omliggende gronden af (agrarisch natuurbeheer). De dichte lintbebouwing zorgt voor een barrière. Deze verbindingzone dient aan te sluiten op de Friese verbindingzone die verschillende bos- en heidecomplexen verbindt van Bakkeveen, Duurswoude en Beetsterzwaag. De verbinding dient tot stand gebracht te worden door aanleg van bos- en landschapselementen, de natuurwaarde van de bestaande elementen moet versterkt worden.

Peizerdiep-Tjonger

Dit is een type verbindingzone nat en vochtig, het verbindt laagveen- en merengebieden via beekdalen. Deze ecologische verbindingzone kan gezien worden als onderdeel van de natte as tussen Zeeland en de Dollard. Daarnaast moet de zone aansluiten bij de Friese verbindingzone van de bovenloop van de Tjonger. Knelpunten in de ontwikkeling van deze zone liggen voornamelijk op het procedurele vlak. Ook is in het Herinrichtingsplan Roden-Norg geen invulling gegeven aan deze verbindingzone. De verbinding is van belang voor o.a. de otter en zal vormgegeven moeten worden door natuurlijke oevers in de waterlopen.

Peest-Esmeer

Deze verbindingzone ligt in zijn geheel binnen de gemeente Noordenveld. Het type verbindingzone is gedeeltelijk vochtig (vennen en veentjes) en gedeeltelijk bos. De zone verbindt het strak verkavelde hoogveengebied met het relatief kleinschalige esdorpenlandschap. De kruisingen met de Kolonievvaart en de Asserstraat zijn nog knelpunten in deze verbindingzone. Aandacht voor behoud en herstel van het beekdalkarakter in de bovenloop van de Slokkert is hierbij van belang. Momenteel wordt gewerkt aan een aanvulling op deze verbinding, namelijk d.m.v. verbinding Tockensbos-Esmeer.

* Bron: "Gebiedsvisie NBL, Ecologische verbindingzones, werkmap, 2000

Beekdalen

In de ecologische hoofdstructuur spelen **beken en beekdalen** een belangrijke rol. De van oorsprong natuurlijke beekdalecosystemen worden gekenmerkt door een grote biodiversiteit. Voor verschillende diersoorten dienen de beken en beekdalen als schuilplaats en als route voor het zich verplaatsen. Voor een optimale invulling is het noodzakelijk te streven naar een hoge kwaliteit van het beekdalecosysteem.

De beeklopen die binnen de EHS liggen, zijn: Slokkert, Groote Diep, Oostervoortsche Diep, Grote Masloot en Peizerdiep*. In 1997 zijn (door de provincie) circa 25 knelpunten geconstateerd voor dieren die zich langs de oevers verplaatsen bij bruggen en duikers. Vrijwel alle beekdalen (met uitzondering van de beekloop zelf) hebben een half-natuurlijk natuurdoeltype toegekend gekregen. Bijzonder is dat alleen een gedeelte van de beekloop van de Slokkert het natuurdoeltype "half-natuurlijke-beekloop" toegekend heeft gekregen.

Naast de bovengenoemde ecologische verbindingen worden in de gebiedsvisie Noordenveld nog een drietal andere verbindingen genoemd. Deze verbindingen worden of in een ander plan uitgewerkt of vallen voor een deel buiten de gemeente en provinciegrenzen. Het gaat om de volgende verbindingen:

- *Tempelstukken-Fochteloërveen*
Deze verbinding valt samen met de Derde Wijk in Veenhuizen. De verbinding is van belang voor amfibieën en reptielen (met name de ringslang). De realisering vindt plaats in het kader van het project 'Landschapsontwikkeling Veenhuizen'.
- *Leekstermeer-Lauwersmeer*
De zone ligt in Groningen. Realisering vindt plaats door natuurlijke oevers langs het Lettelberterdiep.
- *Drentse Aa-Leekstermeer*
Voor de eventuele terugkeer van de otter is het van belang dat water- en moerasgebieden in Groningen en Noord-Drenthe met elkaar verbonden worden. Gestreefd wordt naar een groot gebied (van Leekstermeer tot Drentse Aa) waar bestaande natuurgebieden aaneengesloten worden. In de gebiedsvisie Noordenveld wordt hier in voorzien. Een groot knelpunt in deze verbinding is infrastructuur, op hier oplossingen voor te vinden is nader onderzoek van belang.

Natuurwaarden

Naast de verbindingen tussen de natuurgebieden is het van belang de bestaande natuurwaarden te behouden of te vergroten. Vaak liggen natuurgebieden erg geïsoleerd en versnipperd met allerlei barrières tussen de verschillende natuurgebieden.

De volgende aandachtspunten worden hierbij genoemd:

- het duurzaam veilig stellen van bestaande natuurwaarden, het ontwikkelen van natuur en het verkleinen van de geïsoleerde ligging van natuurgebieden
- het oplossen van de barrièrewerking tussen natuurgebieden voor migratie van dieren
- het zo mogelijk vergroten van natuurgebieden (door bijvoorbeeld aankopen), scheppen van grotere eenheden

Bij het versterken van natuurgebieden en het realiseren van ecologische verbindingen kunnen bosaanleg op landbouwgronden en nieuwe landgoederen een rol spelen. Hierbij is het wel van belang dat de bosaanleg de landschappelijke structuur en waarden ondersteund dan wel versterkt (zie thema 'Nieuwe landgoederen').

* Bron: "Gebiedsvisie NBL, Ecologische verbindingzones, werkmap, 2000

5.5 Thema: Cultuurhistorie

De cultuurhistorische waarden zijn hoog in de gemeente Noordenveld. Dit blijkt wel uit de genoemde vondsten en restanten uit het verleden. Het Norger esdorpenlandschap is één van de best bewaarde en meest herkenbare landschappen van Nederland. Het landschapstype is een typisch agrarisch cultuurlandschap. De opbouw van dit landschapstype komt voort uit het agrarisch gebruik en is sterk gerelateerd aan de lokale agrarische dorpsgemeenschap. Voor het in stand houden van het esdorpenlandschap was een agrarisch grondgebruik van groot belang. De huidige landbouw is echter te grootschalig, kleinschalige landbouw is dan ook een voorwaarde.

Ook op veel andere plekken in de gemeente bepaalt cultuurhistorie de identiteit en herkenbaarheid van het landschap. Hierbij kunnen genoemd worden: het potkleigebied, het laagveengebied bij het Leekstermeer, het landgoedlandschap rond Terheijl en bij Veenhuizen. Specifieke visueel-ruimtelijke aspecten van een gebied (openheid, maat en schaal) bepalen samen met de hoofdstructuurlijnen de identiteit van een landschap. Gestreefd dient te worden naar behoud en herstel van deze identiteit. Hiervoor worden de volgende maatregelen genoemd:

- Tastbaar en afleesbaar maken van de geschiedenis van een gebied bijvoorbeeld door informatievoorziening, recreatieve routes en accenten.
- Handhaven en beschermen van hoofdstructuurlijnen zoals de beekdalen, landschapselementen als houtwallen, lanen en waterlopen, wegen. De beekdalen van het Lieversche Diep, het Oostervoortsche Diep en de Slokkert zijn voorbeelden van duidelijke lijnen van de hoofdstructuur in het landschap.
- Behouden en herstellen van cultuurhistorisch waardevolle gebieden of elementen, bijvoorbeeld herstellen van ruimtelijke structuur van Huis Terheijl en het herstellen of versterken van het landschappelijke ontwerp van het gebied Veenhuizen.

Karakteristieke landschapsstructuren in het esdorpenlandschap

Voor een aantal plekken geldt dat gestreefd dient te worden naar maatregelen die tot op detailniveau doorwerken. Dit geldt bijvoorbeeld voor:

- Behouden en beschermen van karakteristieke dorpsopbouw in het esdorpenlandschap (losse structuur, gericht op het landschap, entrees van dorpen door middel van lanen, akkerbouwcomplexen).

Dorpen waar dit zeker voor geldt, zijn o.a.:

- Westervelde
- Norg
- Peize
- Langelo
- Lieveren
- Peest
- Roderesch
- Zuidvelde
- Steenbergen

De open dorpsstructuur in Peize met weilandjes in het dorp

- Handhaven en beschermen van de belangrijkste cultuurhistorische landschapskenmerken. Dit betreffen de details die als referentie voor het karakteristieke landschapsbeeld gelden. Voorbeelden die o.a. genoemd kunnen worden zijn:
  - bewoningslint van Foxwolde
  - es van Leutingewolde en Het Emmerik
  - overgang van Veenhuizen naar beekdal van de Slokkert
  - Peestermaden
  - zeer dichte perceelsrandbeplantingen noord en oostzijde van Roden
  - goed bewaard gebleven akkercomplexen bij o.a. Norg, Westervelde, Een en Langelo
  - karakteristieke erf beplantingen, bijvoorbeeld de hagen in de esdorpen, groentetuinen en kleine boomgaarden
  - zandwegen (voornamelijk rond Norg en Steenbergen)
  - markegrenzen

Op plekken met hoge cultuurhistorische waarden of een hoge gaafheid bestaat een spanningsveld tussen behoud van de landschappelijke identiteit (cultuurhistorische waarden) en natuurontwikkeling. Er zal dan ook gestreefd moeten worden naar behoud van de cultuurhistorisch waardevolle plekken en natuurontwikkeling op plekken waar deze landschappelijke kenmerken beperkt zijn. In de gemeente Noordenveld kan dit

spanningsveld zich voordoen in bijvoorbeeld de beekdalen, waarbij er grofweg gezegd kan worden dat in de bovenlopen cultuurhistorie belangrijk is en in de benedenlopen ruimte voor natuur is. Het blijft echter altijd van belang elke plek afzonderlijk te bekijken en te bepalen wat de hoofdkwaliteit van die plek is.

5.6 Thema: Water

Het thema 'water' wordt in deze landschapsvisie vooral omschreven in relatie tot het visueel ruimtelijke aspect. Water is nauw verbonden met landschap en de ontstaansgeschiedenis van de verschillende landschapstypen. De ligging van de gemeente Noordenveld op het Drents Plateau is uit het watersysteem af te lezen. Zo beslaan de beken een groot deel van de gemeente en laten zij de overgangen zien van hoog naar laag, van boven- naar benedenloop. In het noordelijk deel van de gemeente (potkleigebied en laagveengebied) laat een dicht slotenpatroon zien hoe de mens omgegaan is met het bewoonbaar maken van een zeer nat gebied. Ook nu nog is dit rationeel aangelegde patroon nog van belang zowel voor het gebruik van de gronden als voor de landschappelijke waarde in dit gebied. Op plekken waar dit ingenieuze afwateringssysteem is verdwenen (bijvoorbeeld in Roden zelf) treedt wateroverlast op. In de gekanaliseerde beeklopen wordt het water te snel afgevoerd, waardoor op een aantal plekken verdroging ontstaat. Ook vanuit landschappelijk oogpunt is het geen gewenste situatie. Het meanderende patroon van het beekdal wordt te niet gedaan door de rechtgetrokken beekloop en doet afbreuk aan de oorspronkelijke hoofdstructuur. Daarom dient gestreefd te worden naar ruimte voor een meer natuurlijke loop van de beken in de gemeente.

In natuurgebieden is de aanwezigheid van voldoende water vaak de belangrijkste randvoorwaarde voor het kunnen blijven bestaan en ontwikkelen van natuurwaarden. Het verbeteren van de waterhuishoudkundige inrichting van natuurgebieden is dan ook gewenst.

In het laagveengebied, aan de noordzijde van de gemeente, zijn een aantal gebieden aangewezen als (nood)bergingsgebieden. Het gebied tussen het Peizer- en het Eelderdiep is aangewezen als bergingsgebied ten behoeve van reguliere berging. Reguliere berging wil zeggen dat in dit gebied (noordzijde Peizer- en Eeldermeden) het waterpeil regelmatig opgezet kan worden om reguliere (zwarte) regenbuien op te kunnen vangen. De polder Matsloot-Roderwolde, omgeving Leutingewolde en de zuidzijde van de Peizer- en Eeldermeden zijn aangewezen als noodbergingsgebieden. In deze gebieden kan in meer uitzonderlijke situaties (1 keer in de 50-100 jaar) het waterpeil verhoogd worden om extremen in de watertoevoer en wateroverlast te voorkomen.

Uit het bovenstaande blijkt dat water een belangrijke rol speelt in het landschap van Noordenveld. Vooral het beleefbaar maken van het water is een belangrijk streven vanuit deze landschapsvisie. Dit kan gedaan worden door de functie van water in de verschillende landschapstypen te benadrukken. Zo is het in Kolonie Veenhuizen de structurerende functie van water leidend. Terwijl water in het laagveengebied staat voor natuur en dynamiek. Door het water, de systematiek en de dynamiek zichtbaar te maken vertelt het water het verhaal van deze tijd en schrijven wij onze eigen geschiedenis.

De gemeente Noordenveld wil samen met de betrokken waterschappen Noorderzijlvest en Reest en Wieden en de Provincie Drenthe een Waterplan op laten stellen.

Doel van het Waterplan Noordenveld is het ontwikkelen van een gemeenschappelijke toekomstvisie van de gemeente, provincie en waterschappen op *integraal en duurzaam waterbeheer*, in relatie tot de ruimtelijke ontwikkeling van Noordenveld. Daarbij moet het Waterplan ervoor zorgdragen, dat de noodzakelijke activiteiten om te komen tot integraal en duurzaam waterbeheer worden opgenomen in de verschillende uitvoeringsprogramma's van de gemeente, waterschappen en andere betrokkenen.

Integraal betekent hier een beleid dat naar samenhang zoekt tussen de verschillende waterstromen – regenwater, oppervlaktewater, grondwater, drinkwater, afvalwater – en dat bovendien waterbeheer en andere beleidsvelden op elkaar afstemt. Het begrip **duurzaam** voegt hieraan toe dat het waterbeheer niet alleen dient bij te dragen aan de leefbaarheid, maar ook perspectieven dient te scheppen voor de gebruikswaarde, de belevingswaarde en de natuurwaarde van water ten behoeve van toekomstige generaties.

Ook bij het thema 'water' ligt een spanningsveld tussen de verschillende disciplines. Een 'natuurlijke' inrichting van bijvoorbeeld beekdalen zorgt ervoor dat landschapskenmerken als openheid, slootpatronen en beplantingen op den duur zullen vervagen. Deze landschappelijke kenmerken komen veelal voort uit het eeuwenlange landbouwkundige gebruik, waardoor natuur en landschap en landbouw op sommige plekken moeilijk met elkaar zijn te rijmen. Om deze reden is het van groot belang dat voor ieder gebied afzonderlijk prioriteiten worden gesteld. Welke kwaliteit op welke plek?

Water als structuurdrager in Veenhuizen

5.7 Thema: Recreatie

Recreatie zorgt dat een gebied ook werkelijk beleefd wordt. In de gemeente ligt min of meer de overgang van het Drentse landschap naar het Groningse landschap. In het noorden ligt het open laagveengebied dat aansluit op Groningse landschap. Het Leekstermeer is een belangrijke trekpleister voor recreanten die van rust, ruimte en natuurbeleving houden. Meer naar het zuiden is het specifiek Drentse esdorpenlandschap te vinden. Roden is de grootste kern en heeft hierdoor een regionale centrumfunctie. In de rest van de gemeente richt de recreatie zich voornamelijk op het landelijk gebied. De sterke punten liggen in de gemeente Noordenveld in:

- landschappelijke afwisseling
- cultuurhistorische elementen

Het landschap vormt de 'onderlegger' voor verschillende toeristisch-recreatieve mogelijkheden van het gebied en de aansluiting op omliggende (recreatieve/natuur) gebieden. Hierbij speelt de belevingswaarde en de herkenbaarheid van het landschap een belangrijke rol: een 'leesbaar' landschap.

Bepaalde gebieden hebben een grote recreatieve aantrekkingskracht terwijl andere gebieden deze aantrekkingskracht missen. Van grote invloed is de *kwaliteit* van de recreatieve landschapsstructuur op de aantrekkingskracht van verschillende gebieden. Door het opzetten van een duidelijke recreatieve structuur kan de recreatieve waarde van het buitengebied van Noordenveld verhoogd worden.

De volgende punten verdienen ter aanvulling en versterking in dit kader de aandacht:

- Vergroten van de cultuurhistorische en archeologische waarden van het gebied, zoals historisch waardevolle bebouwingen en oude zandwegen. Landschap vertelt over het verleden, door onder andere aandacht voor archeologie, cultuurhistorie en natuur. Streven naar duidelijke informatievoorzieningen en/of thema gebonden routes (cultuurhistorische routes, natuurpaden, laarzenpad, boerenlandroutes) door bijvoorbeeld gebieden als de Tempelstukken, Westervelde en Peize voor zowel voor eigen bevolking (dorpsommetjes) als voor de recreant.
- Toegankelijk maken van het buitengebied, voornamelijk in Roden en Peize streven naar meer samenhang tussen bestaande routestructuren.
- Vergroten van de belevingswaarde van het landschap, daarbij gaat het om afwisseling, 'spanning en verrassing'.
- Herstellen van de eigenheid van de verschillende landschapstypen. Er zal meer contrast ontstaan tussen de verschillende landschappen, waardoor bezoekers van het buitengebied meer inzicht krijgen in het landschap.
- Vergroten van het recreatief netwerk, uitbreiden van fiets-, wandel-, ruiterroutes, creëren van recreatieve verbindingen o.a. tussen gebied Veenhuizen en Tempelstukken en tussen stadsrand Assen en gemeente Noordenveld
- Aansluiten bij routes vanuit de stadsrand van Assen en gebied rond Huis Ter Heide aantrekkelijk maken voor uitloop vanuit Assen, door bijvoorbeeld cultuurhistorie van het gebied duidelijk maken.
- Vanuit de stad Groningen is een grote recreatiestroom naar de gemeente Noordenveld, het is dan ook gewenst aan te sluiten bij routes vanuit de stadsrand vanuit Groningen.

5.8 Thema: Nieuwe landgoederen

In de structuurvisie van de gemeente Noordenveld wordt algemeen ingezet op landschapsversterking, het instandhouden van samenhangende landschapsstructuren en het beschermen van de helderheid van de te onderscheiden landschapseenheden. Om dit doel te bereiken is het mogelijk 'Nieuwe landgoederen' in te zetten.

In deze landschapsvisie zullen dan ook uitspraken worden gedaan over dit onderwerp. Hieronder worden randvoorwaarden aangedragen voor het ontwikkelen van 'Nieuwe landgoederen'.

Voor wat betreft de gemeentelijke randvoorwaarden wordt in grote lijnen aangesloten bij de criteria zoals die opgenomen zijn in het Provinciaal Omgevingsplan. Zo behoort de productiefunctie van een landgoed tot de mogelijkheden, maar is geen vereiste.

Randvoorwaarden

Maatschappelijke meerwaarde

Eén van de belangrijkste randvoorwaarden bij de realisatie van of initiatief tot een nieuw landgoed geldt, dat er duidelijk sprake moet zijn van een maatschappelijke meerwaarde. Deze meerwaarde moet vooral gezocht worden in versterking van bestaande of ontwikkeling van nieuwe kwaliteiten. Zo kan een nieuw landgoed een belangrijke rol spelen in of bij de versterking van karakteristieke landschapstypen, natuur(ontwikkelings)gebieden, recreatiegebieden, recreatieve of ecologische verbindingzones, cultuurhistorie en/of archeologie. Een landgoed hoeft niet alleen uit bos te bestaan. Het landgoed is een weerspiegeling en versterking van het landschap waarin het gesitueerd is.

Clusteringsprincipe

In het verlengde van de hiervoor weergegeven mogelijke meerwaarden ligt een ander belangrijk uitgangspunt: er wordt zoveel mogelijk uitgegaan van het clusteringsprincipe. Dit houdt in dat de voorkeur uitgaat naar realisatie bij of binnen bepaalde (bebouwings-)structuren of patronen, zoals bij bosranden of bij afronding van nieuwbouwgebieden. Op die manier levert het landgoed een aandeel bij het vergroten of versterken van bestaande bos- en natuurgebieden of het ontwikkelen van nieuwe natuurgebieden of creëren van verbindingen tussen bestaande natuurgebieden.

Oppervlakte

In het Provinciaal omgevingsplan wordt een oppervlak van minimaal 5 hectare bos voorgeschreven. In de gemeente Noordenveld wordt uitgegaan van minimaal 10 hectare bos voor een nieuw landgoed, vooral omdat de gemeente reeds vele natuur- en landschapswaarden kent. In bijzondere gevallen kan afgeweken worden van de minimale grootte van 10 ha, dit wanneer het landgoed een grote meerwaarde met zich meebrengt.

Belangrijker dan het bepalen van een bepaalde oppervlakte is de maat en schaal van een nieuw landgoed in verhouding tot het landschap. Er dient aansluiting gezocht te worden bij de context van het landschap (bijv. maat, schaal en structuren), zodat 'incidenten' voorkomen kunnen worden.

Bebouwing

Bebouwing op een landgoed wordt beschouwd als een complementair onderdeel van het geheel; nieuwbouw moet met andere woorden beslist niet worden beschouwd als een uitgangspunt voor ontwikkeling. Hierop aansluitend zal ook aandacht moeten worden besteed aan de bestaande karakteristieke bebouwing. Het buitengebied van Noordenveld kent namelijk een aantal monumentale en karakteristieke gebouwen en boerderijen die eventueel als basis of onderdeel van een nieuw landgoed kunnen fungeren.

Betekenis

Op hoofdlijnen kan de realisatie van een nieuw landgoed betekenis hebben voor- en dient er rekening gehouden te worden met de volgende punten:

Landschap

- versterking van de belevingswaarde en het vergroten van de aantrekkelijkheid van het landschap;
- versterken van kenmerkende structuren van de landschapstypen;
- passend bij de maat en schaal van het gebied; 'incidenten' moeten worden voorkomen, beter is het aansluiting te zoeken bij de context van het landschap (bijv. schaal en maat conform de (verspreid liggende) bos- en landschapselementen in het betreffende gebied).

Bos- en natuur(ontwikkeling)

- vergroten of versterken bestaande bos- en natuurgebieden of het ontwikkelen van nieuwe natuurgebieden;
- verbeteren van de zonering en/of buffering rondom bos- en natuurgebieden;
- creëren van verbindingen tussen bestaande natuurgebieden.

Bebouwing

- bestaande karakteristieke gebouwen en boerderijen kunnen als basis of onderdeel fungeren;
- nieuwe gebouwen dienen aan te sluiten op de bestaande bebouwingspatronen (bijv. ter versterking van een lint) of kennen een meer centrale positionering in het landgoed (zichtlijnen, ruimte/massa verhoudingen).

Recreatie

- versterking van de mogelijkheden voor recreatief medegebruik of 'kortsluiting/buffering' van bepaalde recreatiegebieden;
- de functie van het landgoed (hotel, congrescentrum, bezinningscentrum) bepaalt of de toeristische waarde in de streek vergroot wordt;
- vergroten uitloopgebied directe omgeving kernen.

5.9 Thema: Dorpsranden & stadsranden

In de gemeente zijn veel 'landschappelijke' dorpen. Dat wil zeggen dorpen met een sterke landschappelijke inrichting. Deze inrichting komt voort uit de historische ontwikkeling van het dorp. Zowel in het landschapsbeleidsplan als in de groenvisie worden uitspraken gedaan over de relatie tussen landschap en bebouwingskern.

Het thema dorpsranden richt zich hier op het creëren van een sterke visuele relatie tussen dorp en het omliggende landschap. Bij uitbreidingen, woningbouw of andere aanpassingen of vernieuwingen in de dorpsrand houdt dit in:

- creëren van door- en vergezichten en een open dorpsrand waarbij nieuwe woningbouw gericht is op het landschap;
- aansluiten op de karakteristieken van het landschap en rekening houdend met kleur en vormgeving van gebiedseigen bebouwingen;
- zowel in het dorp als daarbuiten gebruik maken van gebiedseigen en landschappelijke beplantingen;
- aandacht voor bermen binnen en buiten de bebouwde kom is gewenst, buiten de bebouwde kom is ruimte voor bloemrijke bermen, mits dit geen hinder veroorzaakt voor het verkeer;
- bermen nabij een entree van een dorp lenen zich voor een verbijzondering door het planten van bijvoorbeeld bolgewassen.

Doorkijk vanuit woonwijk naar buitengebied (Peize)

Veel esdorpen als Westerveelde, Langelo, Lieveren, Norg en Peize hebben nog een cultuurhistorisch waardevolle dorpsstructuur (zie thema 'Cultuurhistorie'). De dorpsrand bestaat uit vrijstaande boerderijen afgewisseld door kleine percelen met randbeplanting, oude akkercomplexen (essen) overgaand in bos. Deze structuur is erg waardevol omdat de relatie met het landschap en de landbouw nog heel herkenbaar is. Op een aantal plekken is de landschappelijke structuur zelfs nauwelijks veranderd ten opzichte van 150 jaar geleden. Gestreefd moet worden deze plekken te behouden en te beschermen.

Naast de vele vooral landelijke dorpen van de gemeente Noordenveld zelf, liggen net buiten de gemeente twee grote steden, namelijk Groningen (noordoostzijde) en Assen

(zuidoostzijde). De overgang van deze stedelijke kernen naar het zeer landelijk gebied van Noordenveld verdient aandacht en een zorgvuldige benadering. De steden lijken het grondgebied van Noordenveld steeds dichterbij te raken.

Om hierop in te spelen is het van groot belang dat de buurgemeenten in goed overleg een overgangszone te creëren waaruit zowel respect blijkt voor de waardevolle landschap van Noordenveld als voor de benodigde uitbreidingsruimte van de twee provinciehoofdplaatsen van Groningen en Drenthe.

Het voert te ver in het landschapsbeleidsplan hier een inrichting voor te geven. Wel worden hieronder een aantal aandachtspunten geformuleerd die van belang zijn voor een overgang van de steden naar het landelijk gebied van Noordenveld. Het streven dient gericht te zijn op een geleidelijke overgang van stad naar landschap door:

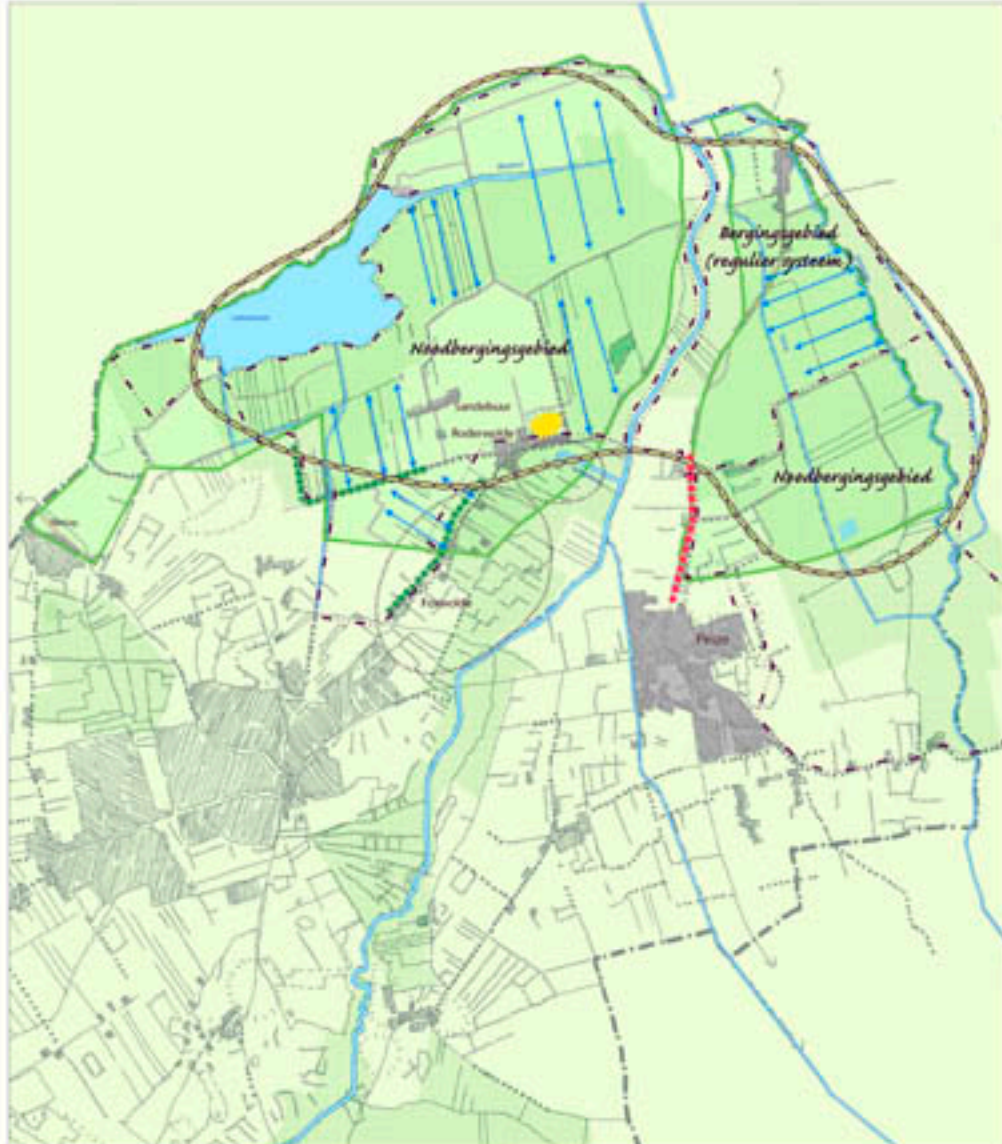
- Randen van uitbreidingen te verzachten door beplantingen (gebiedseigen) bijvoorbeeld in de vorm van een park of groenzone langs de stadsrand. Hierbij kan ook gedacht worden aan een 'groene vinger' structuur, waarbij groen en stedelijk gebied elkaar afwisselen en groen zo ver mogelijk het stedelijk gebied indringt.
- Te kiezen voor een natuurlijke inrichting en beheer van het groen in de stadsranden

Aan de zuidzijde van de gemeente is vooral sprake van een vrij besloten landschap met verdichtingen (oostzijde Norgervaart). Hierdoor wordt het zicht op de stad Assen enigszins weggenomen en vooral het zicht op de uitbreidingswijk Kloosterveen. In de toekomst kan hier dan ook met behulp van bestaand landschapselementen een geleidelijke overgang van stad naar landschap worden gewaarborgd. Behoud van het kleinschalige en besloten karakter is hier ook zeer gewenst.

Aan de noordzijde van de gemeente wordt het landschap gekenmerkt door openheid. De stad Groningen is vanuit een groot deel van het laagveengebied goed waarneembaar. Er zal hier dus altijd sprake zijn van een contrast tussen 'zacht' en 'hard', tussen landelijk- en stedelijk gebied. Dit neemt niet weg dat de overgang daartussen een geleidelijke zou moeten zijn. In de landschapsvisie in de deelgebieden wordt voorgesteld in dit gebied de openheid te behouden. Het gevolg hiervan is dat nabij gelegen kernen en steden vanaf een grotere afstand te zien zijn.

In overleg met de gemeente Tynaarlo kan de overgang van stad naar landelijk gebied worden vormgegeven door een parkachtige inrichting met een open karakter. De stadsrand zal, juist vanwege de zichtbaarheid over grote afstand, zowel qua stedenbouw als qua architectuur markant moeten worden vormgegeven.

Laagveen-ontginninglandschap

Legenda

- Waterloop
- Dijk
- Weg
- Gebouwen
- Bos
- Water
- Waterloop met afwatering
- Dijk met afwatering
- Weg met afwatering
- Gebouwen met afwatering
- Bos met afwatering
- Water met afwatering
- Waterloop met afwatering
- Dijk met afwatering
- Weg met afwatering
- Gebouwen met afwatering
- Bos met afwatering
- Water met afwatering
- Waterloop met afwatering
- Dijk met afwatering
- Weg met afwatering
- Gebouwen met afwatering
- Bos met afwatering
- Water met afwatering

Bouwstrategie: "Handhaven en verbeteren bestaande openheid in laagveen-ontginninglandschap"

- Cultuurhistorisch landschap**
- Cultuurhistorisch landschap
- Ecologie & natuur
- Reguleringsgebieden (indicatief)**
- Reguleringsgebied (regulier systeem)
- Noodbergingsgebied

6 Visie per deelgebied

Algemeen

In dit hoofdstuk wordt een visie uiteengezet per deelgebied/landschapstype.

In de landschapvisie worden de volgende landschapstypen behandeld:

- **Laagveenontginningslandschap/Veenweidelandschap**
Boven de lijn Leutingewolde – Foxwolde – Peizerwold ligt het landschap van de laagveenontginningen of ook wel het veenweidelandschap genoemd.
- **Esdorpenlandschap**
Het grootste deel van de gemeente Noordenveld behoort tot het esdorpenlandschap. Dit landschapstype is onder te verdelen in de esdorpen, de beekdalen, de oude- en de jonge veldontginningen. Deze afzonderlijke delen van het esdorpenlandschap hebben allemaal een andere basisstrategie. Om deze reden worden de delen ook in afzonderlijke paragrafen beschreven, namelijk:
  - Oude cultuurgronden en esdorpen
  - Jonge veldontginningen
  - Beekdalen
- **Veenkoloniën**
Kleine delen van het landschap wat tot de Veenkoloniën behoort, zijn te vinden aan de westzijde van de gemeente Noordenveld, bij de plaats Een-West en het gebied rond Nieuw-Roden.
- **Kolonie Veenhuizen**
Aan de zuidzijde van de gemeente is het landschapstype van de maatschappij van weldadigheid te vinden. Naast Veenhuizen is dit bijzondere landschapstype ook te vinden bij Frederiksoord en Ommerschans.

Op een beknopte wijze worden de basisstrategieën uitgewerkt. De dragers van het landschap, relevant beleid, kansen, toekomstige bedreigingen, bestaande knelpunten worden hierbij aangegeven. Tenslotte wordt de visie omgezet in maatregelen.

6.1 Laagveenontginningslandschap

Basisstrategie: "Handhaven en beschermen bestaande openheid in het Laagveenontginningslandschap"

Dragers van het landschap

- grootschalige openheid
- grasland met slotenstelsel
- lintbebouwingen
- reliëf
- verkaveling in lange stroken

Visie

De visie richt zich in dit gebied op handhaving c.q. versterking van de karakteristieke structuur (strokenverkaveling) en het herkenbaar houden van de ontstaansgeschiedenis en de dragers van het landschap. De verschillende bouwstenen die het gebied typeren zoals openheid, grasland en een dicht slotenstelsel zijn belangrijk om te handhaven en te versterken.

De opgeworpen veenterpen zijn cultuurhistorisch waardevolle eenheden in het landschap. Het accentueren en behouden van deze terpen en ander reliëf is dan ook van belang.

In dit deel van de gemeente zijn reeds grotere en kleinere natuurgebieden aanwezig. Vooral in de beekdalen en bij het Leekstermeer moet gestreefd worden naar meer natuurwaarden. Daarnaast is het verbinden en versterken van de bestaande natuurgebieden erg belangrijk.

Vrijwel het gehele laagveengebied is aangewezen als bergingsgebied. Dit houdt in dat het gebied 1x in de 50- 100 jaar onder water gezet kan worden. Alleen het gebied Eelder- en Peizermaden wordt frequenter (bij zware regenbuien) gebruikt om water te bergen. Deze nieuwe functie voor het gebied biedt zowel kansen als knelpunten voor het bestaande landschap. Kansen voor het beleefbaar maken van de dynamiek van het water. Knelpunten bij bijvoorbeeld schades die optreden voor bijvoorbeeld de landbouw, natuurwaarden en archeologie.

Relevant beleid

- Een beleidskeuze in de *5^e Nota Ruimtelijke Ordening* is 'meebewegen met water'. In het landelijk gebied is een integrale gebiedsgerichte benadering nodig om te kunnen voorzien in de ruimtebehoefte van de functie water en om deze behoefte te kunnen combineren met ruimteclaims van andere functies. Op de hoog-laagovergangen aan de randen van het Drents plateau kan gebruik worden gemaakt van schoon en zoet kwelwater voor de aanleg van natte natuurgebieden.
- In de *Nota Landschap* van de provincie wordt aangegeven het open laagveengebied (grasland) niet bebouwen of bebossen, de kenmerkende overgangen van het Drents Plateau naar het open laagveengebied te behouden en te herstellen en kavel- en slotenpatronen te behouden.
- De *Gebiedsvisie Natuur, Bos en Landschap Noordenveld* geeft dezelfde punten aan als de Nota Landschap. Daarnaast wordt er nog gewezen op het behoud van archeologische waarden (o.a. veenterpen).
- De maatregelen in het *Herinrichtingsplan Roden-Norg* richten zich voornamelijk op het behouden en ontwikkelen van natuurwaarden, in relatief kleine delen van het gebied wordt intensivering van de landbouw voorgestaan.

Kansen en knelpunten

Beleefbaar maken van water door het zichtbaar te maken en door de dynamiek en systematiek van het water duidelijk te maken voor de bewoners en bezoekers van het gebied. Dit kan o.a. gedaan worden door kunstwerken, zoals stuwen en dijken.

Maatregelen

De voorgestelde landschapsvisie voor het wegdorpenlandschap van de laagveenontginningen brengt de volgende maatregelen voort:

- Behouden en versterken van de herkenbaarheid van het ontginningspatroon (langgerekte verkaveling);
- Handhaven en versterken van de afzonderlijke bouwstenen van het landschapstype: grasland, openheid en sloten;
- Behouden en beschermen van archeologische waarden in dit gebied, o.a. de vele huisterpen, huisplaatsen en veenterpen;
- Behouden bijzondere overgangen in reliëf, bijvoorbeeld bij Sandebuur;
- Versterken singelbeplantingen in het gebied van Roderwolde en Foxwolde, stimulering vanuit de gemeente is hierbij gewenst;

- Versterken van het contrast tussen bebouwingslinten (Foxwolde, Roderwolde) en landschap, door een verdere verdichting van de linten door aanbrengen of versterken weg- en erfbeplantingen en het creëren van bloemrijke bermen;
- Behoud van openingen en doorzichten vanuit de linten richting het open landschap.
- Ontwikkelen van natuurwaarden in de beekdalen van het Eelder- en Peizerdiep en het Leekstermeer volgens de aangewezen reservaatgebieden*;
- Realiseren van een ecologische verbinding voor de otter tussen het Leekstermeer en Drentse Aa en tussen het Leekstermeer en het Lauwersmeer;
- Zichtbaar maken van watersystematiek en dynamiek door (bijzondere) kunstwerken als stuwen, dijken enz.

Bron: "Gebiedsvisie NBL, Noordenveld, 1998

6.2 Oude cultuurgronden en esdorpen

Basisstrategie: "Handhaven en beschermen van de karakteristieke samenhang van het esdorpenlandschap"

Dragers van het landschap

- Kleinschaligheid door aanwezigheid van veel landschapselementen
- Essen en oude akkercomplexen
- Lanen
- Boerderijgroepen rond een brink

Visie

De visie voor de esdorpen richt zich op het behoud en de bescherming van de samenhang van het esdorpenlandschap. Hierbij gaat het om de cultuurhistorische samenhang tussen de ligging van de dorpen met de essen, de akkercomplexen, de beekdalen en de voormalige heideontginningen. Deze bepaald voor een belangrijk deel de beleving van de cultuurhistorische waarde van het esdorpenlandschap.

De oudste overgebleven delen van het esdorpenlandschap zijn de groepen verspreid staande boerderijen, de essen en de oude veldontginningen. Juist in Noordenveld zijn nog veel van deze boerderijgroepen; een bedreiging is dat ze opgegaan in uitbreidende dorpen. In de Groenvisie van de gemeente Noordenveld worden deze delen van het dorp vanuit cultuurhistorisch oogpunt aangemerkt als zeer waardevol. Voornamelijk de oude laanbeplantingen en brinken dienen beschermd worden. Beschermen houdt echter ook in dat de bomen in de laan of op de brink door ouderdom vervangen moeten worden. In veel gevallen is de laan of brink echter niet in het bezit van de gemeente zelf, maar van particulieren of markengenootschappen. Stimulering vanuit de gemeente is één van de strategieën voor vernieuwing of vervanging van lanen en brinken.

Voor de essen en oude veldontginningen geldt dat deze behouden en beschermd moeten worden. Veelal is de bolle vorm van de essen nog goed zichtbaar, bescherming van de openheid van de essen zelf en de esrandbeplanting is van groot belang om de herkenbaarheid van de verschillende onderdelen zichtbaar te houden. In dit kader dienen de oude veldontginningen juist hun kleinschaligheid te behouden, zodat het contrast met de jonge veldontginningen versterkt of hersteld wordt.

In delen van de gemeente dreigt deze kleinschaligheid te vervagen door dat houtwallen en andere landschapselementen vervallen of niet worden onderhouden. Dit is bijvoorbeeld het geval in het Klundersveen en in mindere mate in de gebieden tussen Roden en Leek en aan de noordzijde van Roderesch. Op de kaarten uit 1899 is nog een dicht beplantingspatroon herkenbaar, in het huidige landschapsbeeld is hier echter

weinig van terug te vinden. De vraag is echter of restauratie de juiste strategie is voor bijvoorbeeld het Klundersveen. Door aanplant van nieuwe houtwallen en singels en het herstellen (geen restauratie) van nog bestaande landschapselementen kan de kleinschaligheid van het landschap worden versterkt en wordt het ruimtelijke onderscheid tussen de oude cultuurgronden en de jonge veldontginningen weer helder. Alles hangt echter af van een actieve houding van de gemeente door stimuleringsregelingen voor eigenaren en het actief bijhouden van onderhoud van het beplantingspatroon.

Voor de goed bewaard gebleven gebieden geldt dat verdichting door bebouwing of bos heeft niet de voorkeur in dit deelgebied. Incidenteel kan bosaanleg een optie zijn, mits dit niet groter is dan 10 hectare en het past binnen de structuur van dit landschapstype. Bosaanleg op essen is uiteraard uitgesloten.

Relevant beleid

De *Nota Landschap* van de provincie Drenthe geeft de volgende strategieën aan voor de oude cultuurgrond en de esdorpen:

- Open essen met esdek en reliëf niet bebouwen of bebossen.
- Esrandbeplantingen handhaven en plaatselijk herstellen door terugbrengen van esbosjes of houtsingels.
- Stimuleren van akkerbouw en randenbeheer voor akkerkruiden op de es.
- Behoud en herstel van dorpsilhouetten met monumentale boerderijen (rietdaken) en erfbeplantingen.
- Behoud en herstel van samenhangend patroon van kleine landschapselementen in en rond het dorp (brink, bosjes, boomgaarden, dobben, wallen en singels).

De *Gebiedsvisie NBL Noordenveld* legt de nadruk op het handhaven en versterken van gebiedskenmerken bij de essen en accentueren esranden.

Het *Herinrichtingsplan Roden-Norg* geeft aan dat de belangrijkste structuurkenmerken van het oude cultuurlandschap (essen en oude veldontginningen) gehandhaafd dan wel versterkt dienen te worden.

Kansen en knelpunten

- Verdwijnen van de herkenbaarheid en vervaging van de verschillende onderdelen en de opbouw van het esdorp door infrastructuur, nieuwe uitbreidingen en door functieverandering.
- Het bebouwen of aantasten van waardevolle elementen op gebied van landschap en cultuurhistorie. Als voorbeeld kan genoemd worden de bebouwde es in Peize.
- Een knelpunt wat zowel in dit deelgebied als in het hierna volgende deelgebied (jonge veldontginningen) speelt is de vervaging van het onderscheid tussen oude en jonge veldontginningen. Kleinschaligheid en beslotenheid in de oude veldontginningen gaat verloren, doordat beplantingselementen verdwijnen.
- In vervolg op het hiervoor genoemde is de nivellering van het landschap door vervaging van de karakteristieke van kleinschaligheid door een dicht beplantingspatroon.

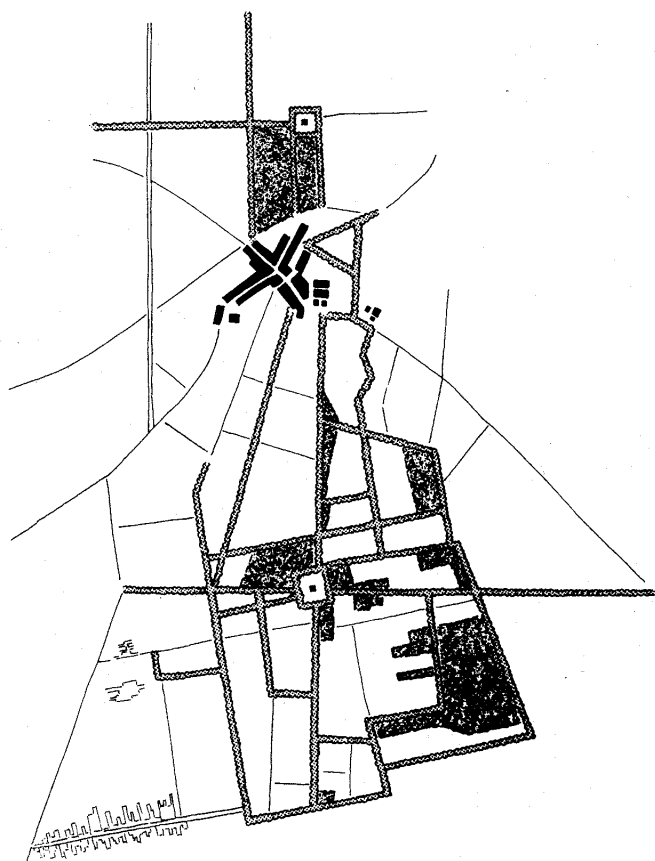
Maatregelen

De volgende maatregelen gelden voor de oude cultuurgronden en esdorpen met als hoofddoel de visuele samenhang van het esdorpenlandschap te behouden en te versterken:

- Behouden en beschermen van de openheid op de escomplexen door niet te beplanten of te bebouwen en eventueel het escomplex weer te gebruiken als akker. In aansluiting hierop het zichtbaar houden van de bolle ligging van de essen en

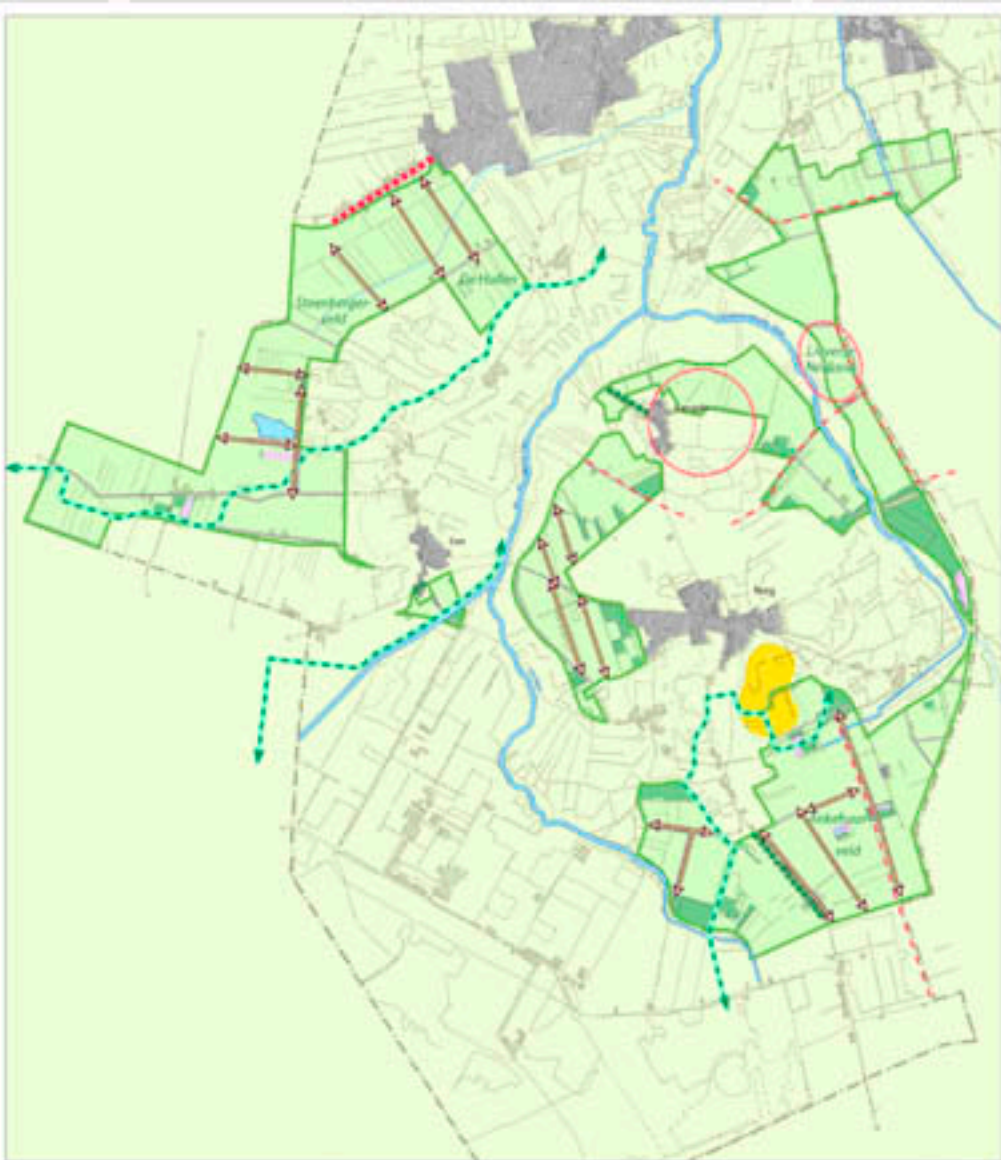
esranden, hierbij zijn de esch van Steenberg en de esch van Leutingewolde bijzonderheden.

- Behouden en versterken van de overgebleven esrandbeplantingen en (marke)bossen, o.a. Norgerholt bij Westervelde en het Noordbosch bij Lieveren.
- Behouden en versterken van de radiale structuur van de esdorpen door onderhoud van laanbomen en singelbeplantingen (voor vervangingsbeleid van laanbomen, zie Groenvisie).
- Behouden en beschermen markegrenzen en zandwegen.
- Stimuleren van particulieren ten behoud van karakteristieke erfbeplantingen, zoals beeldbepalende bomen, boomgaarden en haagbeplantingen (zie bijlage 3. Erfbeplantingen)
- Aandacht voor archeologische vindplaatsen (bijv. Hunebedden bij Westervelde en Peest) of aandachtsgebieden door bij nieuwe ontwikkelingen/inrichting in te spelen op de aanwezigheid ervan en archeologie te betrekken en te gebruiken in het planproces (zie Nota Belvedere, "Behoud door ontwikkeling").
- Handhaven, versterken en vernieuwen kleine landschapselementen zoals beeldbepalende solitaire bomen, kleine bosjes, houtwallen, heideterreintjes, veentjes en dobben.
- Versterken van het landgoedkarakter van Terheijl door aanleg van nieuwe bospercelen, opnieuw aanplanten van de oorspronkelijke laanstructuur en de hiërarchie in opbouw herstellen.

Landgoedstructuur Ter Heijl, situatie 1812
Bron: "Landschapsstructuurplan Noord Drenthe" (1985)

Jonge veldontginningen

Legenda

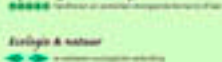

Basistrategie: "Handhaven groenstructuur, ruimtelijke versterking en versterken landschappelijke hooftructuur"

Cultuurhistorisch landschap

Plantingen (indicatief)

Eerlijke & natuur

6.3 Jonge veldontginningen

Basisstrategie: "Handhaven grootschalige rationele verkaveling en versterken landschappelijke hoofdstructuur"

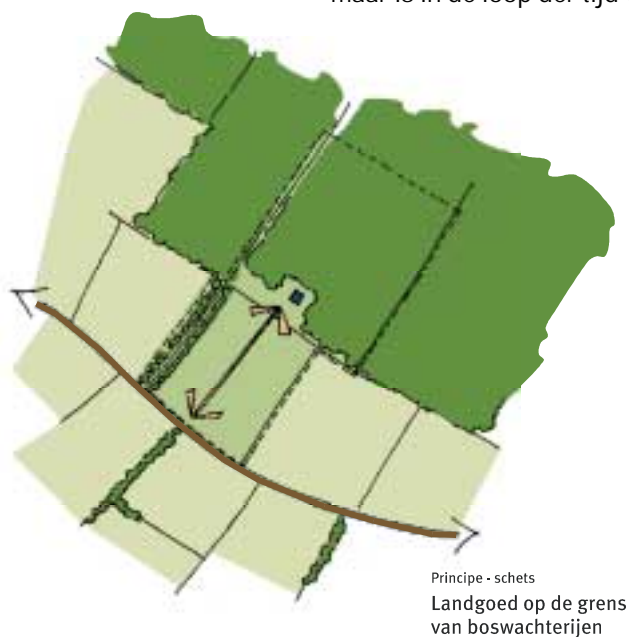
Dragers van de landschap

- grootschalige rationele verkaveling
- openheid
- bos en heide

Visie

In tegenstelling tot de oude veldontginningen is de maat en structuur van de jonge veldontginningen grootschalig met een rationele verkaveling. Vooral dit verschil in gradatie tussen de jonge- en oude veldontginningen is vanuit landschappelijk oogpunt interessant. Om deze grootschaligheid te behouden is het gewenst de landschappelijke structuur te verstevigen en daarnaast ook de openheid te handhaven. Opgemerkt moet worden dat de openheid en grootschaligheid van de jonge veldontginningen niet op alle plekken karakteristiek is. Dit is te verklaren door latere verdichting door bossen. Het gebied De Hullen aan de westzijde van Roderesch behoort tot de jonge veldontginningen, maar is in de loop der tijd verdicht door kleine boscomplexen. Een verdere verdichting kan

hier een interessant gebied opleveren voor dorpsrecreatie van Roden. Ook het gebied rond Altena is een enigszins verdicht gebied, door beplanting langs wegen. Het gebied is op deze manier een mooie overgang van de oude cultuurgronden van Peize naar de openheid van het gebied rond Bunnerveen.

Bosontwikkeling of de ontwikkeling van nieuwe landgoederen behoort in dit deelgebied tot de mogelijkheden. In de grootschalige ontginningen dient aangesloten te worden bij bestaande bosgebieden, zodat waardevolle open ruimten behouden blijven. Voor de vormgeving dient de landschappelijke structuur altijd als basis genomen te worden. Dit zou betekenen dat in het Steenbergerveld de voorkeur uit gaat naar langgerekte percelen terwijl in het gebied rond Huis ter Heide de bloksgewijze verkaveling als uitgangspunt dient. De hoofdfunctie van het deelgebied blijft landbouw.

Relevant beleid

In de *Nota Landschap* (prov. Drenthe) worden de volgende aandachtspunten genoemd voor het deelgebied 'Jonge Veldontginningen':

- Behoud van herkenbare eenheden met rationeel, geometrisch kavel- en beplantingspatroon en specifieke kenmerken als ontginningsassen met typerende ontginningsboerderijen en erfbeplanting en grenzen tussen verschillende ontginningen.
- Behoud van het reliëf en de veen-, heide- en stuifzandgebieden.
- Behouden van boscomplexen en stimuleren van een gevarieerd bosbeeld (open ruimten, lanen).
- Bosuitbreiding aangrenzend aan boscomplexen is gewenst mits er geen waardevolle open ruimten verloren gaan.

Het Herinrichtingsplan Roden-Norg geeft aan dat de structuurkenmerken van de jonge veldontginningen zoals de grootschalige rationele verkaveling, de landschappelijke verdichting in de ontginningsassen en de visuele openheid buiten deze assen gehandhaafd blijven en plaatselijk worden versterkt.

Kansen en knelpunten

Hier wordt hetzelfde knelpunt aangegeven als bij de oude veldontginningen, namelijk de vervaging van het onderscheid tussen oude en jonge veldontginningen. Door het versterken van de afzonderlijke karakteristieken kan het onderscheid tussen de twee ontginningen weer helder worden. Voor de jonge veldontginningen geldt dat voornamelijk de grootschaligheid en de rationele verkaveling versterkt dienen te worden.

Maatregelen

Concrete maatregelen voor de jonge veldontginningen richten zich op:

- Versterken van de landschappelijke hoofdstructuur door beplanten van de hoofdontginningsassen, bijv. weg Zuidvelde-Huis ter Heide-Norgervaart en de Middendrift in het Steenbergerveld.
- Behouden grofmazig rationeel verkavelingspatroon en grootschalig karakter.
- Vergroten contrast tussen Steenbergerveld en De Hullen door verdere verdichting van De Hullen.
- Behouden en beschermen van archeologische waarden;

6.4 Beekdalen

Basisstrategie: "Instandhouden en ontwikkelen van ruimte voor natuurlijke processen en het behouden van karakteristieke beekdalstructuren"

Dragers van het landschap

- kronkelend lijnelement
- grenswallen en dwarswallen
- vochtige graslanden
- stroming

Visie

De basisstrategie voor de beekdalen richt zich voor een groot deel op de ontwikkeling van de natuurfunctie. Deze strategie sluit aan op de maatregelen zoals genoemd in het Herinrichtingsplan Roden-Norg. Plaatselijk zullen de beken weer ruimte moeten krijgen om zich te ontwikkelen tot veelal half-natuurlijke systemen. Deze landschapsvisie volgt hierin de visie's vanuit de Gebiedsvisie Noordenveld (1998), het herinrichtingsplan Roden-Norg (1997) en het Integraal gebiedsplan natuur- en landschapsdoelen in Drenthe (2001). In deze plannen worden de *reservaatsgebieden* aangewezen voor natuurontwikkeling. Per gebied worden maatregelen voorgesteld in het Herinrichtingsplan Roden-Norg (zie onder kopje maatregelen). In deze landschapsvisie wordt een visie voor een langere termijn nagestreefd (zoals tevens wordt omschreven in de Gebiedsvisie Noordenveld). Zo wordt in de bovenloop van het Grootte Diep (Slokkert en Tempelstukken) gestreefd naar natuur met verschillende natuurdoeltypen (rietland, bloemrijk grasland, vochtig schraalgrasland en op termijn beekbegeleidend bos) met vooral een begrazingsbeheer. Bij de Slokkert zijn de inrichtingsmaatregelen gericht op het hermeanderen van de beekloop. In de middenlopen van het Grootte Diep en het Oostervoortsche Diep wordt een half-natuurlijke situatie voorgesteld. Dit houdt in dat gestreefd wordt naar bloemrijke graslanden waarbij nog gemaaid wordt en naar rietlanden en ruigte.

Voor de benedenlopen van het Eelder en Peizerdiep geldt dat gestreefd wordt naar moerasontwikkeling, riet en ruigte en plaatselijk bloemrijke graslanden, hierbij wordt tevens verwezen naar het Kaderplan Natuurmonumenten: "Eelder- en Peizermaden".

Naast een accent op natuur is ook het behouden en versterken van de karakteristieke ruimtelijke structuur van de beekdalen en behoud van het behoud van het agrarisch cultuurlandschap een deel van de strategie. De basis van deze structuur is gelegd in de 18^e eeuw door de landbouw toen het beekdal van het veld werd gescheiden door grenswallen (op de beekdalflanken). Loodrecht op de beek werden, ten behoeve van het vee, dwarswallen met houtwallen opgeworpen waardoor afzonderlijke ruimten ontstonden. Het behouden en versterken van deze structuur is belangrijk voor de herkenbaarheid van het beekdal als onderdeel van het esdorpenlandschap. Voornamelijk in de middenlopen van het Grootte Diep en het Oostervoortsche Diep is deze structuur nog herkenbaar. Op die plaatsen waar de landschappelijke structuur nog aanwezig wordt gestreefd naar behoud en versterking van het kenmerkende beplantingspatroon. De ontwikkeling van moeras, riet en ruigte is op deze plekken niet gewenst. Bosontwikkeling in de beekdalen is geen optie.

Relevant beleid

Voor de beekdalen worden in de *Nota Landschap* (prov. Drenthe) de volgende beleidspunten geformuleerd:

- Beekdalen niet bebouwen of bebossen, behoud van herkenbare beekloop en kenmerkend beplantingspatroon (grens- en dwarswallen, soms kleine bosjes).
- Behouden en herstellen reliëf in de beekdalen en op de flanken.
- Aanleggen van poelen en in de midden- en benedenloop eventueel herstel van een meer natuurlijke beekloop (hermeandering).
- Stimuleren beheer in kleine eenheden, gericht op behoud en herstel van landschapselementen en hooilandbeheer.

In de *Gebiedsvisie NBL Noordenveld* worden de volgende punten aangegeven:

- Handhaven en versterken van de gebiedskenmerken (grasland, openheid, sloten en beplanting).
- Accentueren beekdalranden door lijnvormige beplanting op de wallen.
- Vergroten van de herkenbaarheid van de beekloop, mede door versterking van het natuurlijk karakter en de ontwikkeling van beekbegeleidende beplanting.
- Ruimte voor overstromingsdynamiek.

Het totale beekdalstelsel zal, met uitzondering van enkele hoger gelegen flanken, een natuurfunctie krijgen (*Herinrichtingsplan Roden-Norg, 1997*).

Kansen en knelpunten

Verlies van houtwallen (dwarswallen) door vervaging van de functie als veekering.

Wegvallen van grenswallen waardoor het beekdal zijn begrenzing verliest, wordt tevens veroorzaakt door kavelvergrotingen.

Maatregelen

Voor de beekdalen zijn het Herinrichtingsplan veel maatregelen geformuleerd om beekdalen ruimte te geven voor natuurlijke ontwikkeling. Tevens zijn landbouwkundige verbeteringen van de waterhuishouding weergegeven.

Maatregelen die genoemd worden in het Herinrichtingsplan Roden-Norg, zijn:

- dempen van waterlopen
- verplaatsen of verwijderen van kades, zodat meer ruimte voor overstromingsdynamiek ontstaat
- ontgraven of afplaggen van de bovengrond van de reservaatgebieden en natuurontwikkelingsprojecten
- aanpassen en aanleg van stuwen
- herstellen van meanders in de Slokkert en in de benedenloop van het Oostervoortsche Diep
- aanleg van kunstwerken ter vermindering van inlaat van water in de oostelijke bovenloop van de Slokkert
- aanleggen van vistrappen

De volgende maatregelen worden in het kader van dit Landschapsbeleidsplan geformuleerd:

- Handhaven en beschermen landschappelijke hoofdstructuur van beekdalen (grenswallen evenwijdig aan beekloop en dwarswallen haak op de beekloop) door het accentueren van de beekdalranden met beplanting voornamelijk in de middenlopen (dit wordt reeds gedaan door Herinrichtingsplan Roden-Norg).
- Handhaven en versterken van de gebiedskenmerken in de beekdalen van het agrarisch cultuurlandschap: grasland, openheid, beplanting en sloten.

- Streven naar behoud van de cultuurhistorische landschapsstructuur in de bovenloopjes van het Grootte Diep en Lieversche Diep.
- Plaatselijk ruimte creëren voor natuurlijke processen (ter plaatse van de reservaatgebieden zoals aangegeven in de gebiedsvisie NBL Noordenveld), zoals overstromingsdynamiek en begeleid-natuurlijke gebieden. Gebieden die hiervoor in aanmerking komen zijn Tempelstukken, Slokkert en de benedenloop van het Peizer- en Eelderdiep (Eelder- en Peizermaden). Hier is ruimte voor ontwikkeling van een nieuwe landschappelijke kwaliteit, mits de landschappelijke hoofdstructuur herkenbaar blijft.
- Zichtbaar en beleefbaar maken van de beekloop en haar dynamiek door het creëren van doorzichten vanaf wegen en wandelroutes.

6.5 Veenkoloniën

Basisstrategie: "Handhaven, versterken en ontwikkelen van nieuwe landschappelijke kwaliteit in het veenkoloniale landschap en ruimte geven aan natuurlijke ontwikkeling in het Fochteloërveen"

Dragers van het landschap

- Rechthoekige ontginning
- Wijken en sloten
- Elzensingels (ontginning van Oost-Indië)

Visie

De veenkoloniale gebieden liggen enigszins verspreid in de gemeente. De ontginningen zijn niet overal evengoed herkenbaar als veenkoloniale ontginningen. De ontginningen aan de westzijde van de rug van Steenberg (Oost-Indië, Steenbergerveld, Eenerveld en Veenhuizen) lopen nu min of meer in elkaar over zonder duidelijk onderscheid. Oost-Indië, het Eenerveld, het Fochteloërveen en het Wilde en Zeyerveen behoren echter tot de veenkoloniën. Deze afzonderlijke gebieden maken elk deel uit van veenkoloniale gebieden die doorlopen buiten de gemeentegrenzen. De landschapsvisie richt zich op het herkenbaar houden en maken van de karakteristieken van de afzonderlijke delen van het veenkoloniale landschap. Hierbij dient de regelmatige opbouw, de ontginningsrichting en maatvoering geaccentueerd en versterkt te worden.

In het veenkoloniale gebied wordt tevens gestreefd naar de ontwikkeling van nieuwe landschappelijke kwaliteiten. Nieuwe landgoederen kunnen dit streven ondersteunen. In dit deelgebied dient te worden aangesloten bij de huidige basisstructuren en –elementen, zoals de sterke wijkenstructuur bij Oost-Indië. Nieuwe landgoederen hebben echter vooral een meerwaarde in de gebieden waar de landschappelijke kenmerken verzwakt of vervaagt zijn, zoals bij het Eenerveld en het gebied Wilderveen. Een nieuw landgoed kan

hier zorgen voor een versterking van de eens zo karakteristieke landschapskenmerken en/of een vernieuwing van landschappelijke kwaliteit. Tevens kan het landgoed een steppingstone vormen ter versterking in een ecologische verbinding.

Het beleid voor het Fochteloërveen richt zich vooral op de waarden die het gebied heeft als natuurgebied en veenrestant. De landschapsstructuur heeft daarbij een ondergeschikte rol. Er zijn reeds plannen uitgevoerd om het Fochteloërveen weer te laten functioneren als hoogveen. De strategie sluit hier dan ook op aan. Het Fochteloërveen ligt voornamelijk aan de noordzijde afgeschermd. Enige openheid in de visuele barrière door de boscomplexen bij Veenhuizen is gewenst.

Relevant beleid

- In de *Nota Landschap* (prov. Drenthe) ligt de nadruk op het behoud van de open ruimten (Een-West/Nieuw-Roden).
- De *Gebiedsvisie NBL Noordenveld* richt zich op het handhaven of versterken van de herkenbaarheid van het ontginningspatroon en handhaven van het open grootschalige karakter van de Veenkolonien.
- Versterken van het besloten karakter van de veenontginning Oost-Indië wordt in het *Herinrichtingsplan Roden-Norg* aangegeven als aandachtspunt.

Maatregelen

De volgende maatregelen gelden voor de veenkoloniën (Oost-Indië, Eenerveld en Wildeveen) en het Fochteloërveen:

Oost-Indië

- Handhaven en versterken kleinschaligheid en richting van de verkaveling door aanplant van elzensingels.
- Behouden van de hoofdrichting van deze ontginning (west-oost).

Eenerveld

- Handhaven en versterken eenheid met de ontginning van Haulerwijk.
- Versterken kavelrichting door aanplanten van singels.

Wildeveen

- Handhaven en versterken eenheid met de ontginning van Kloosterveen.

Fochteloërveen

- Handhaven en beschermen van rust en stilte in het gebied ten behoeve van de waardevolle vogelpopulatie.
- Doorkijken creëren in de boscomplexen aan de zuidzijde van de Koloniewaart om beleefbaarheid van het Fochteloërveen te verbeteren. De omvorming van het bos bij Esmeer tot heide kan bijdragen aan deze doorkijken.
- Op termijn weren van alle andere functies dan natuur en recreatief medegebruik.

6.6 Kolonie Veenhuizen

Basisstrategie: "Handhaven, herstellen en versterken van de samenhang tussen het landschappelijk ontwerp en de bebouwing in het gebied Veenhuizen"

Dragers van het landschap

- Landgoedkarakter/sfeer
- Orthogonale structuren
- Werklandschap
- Bos
- Bijzondere architectuur

Karakteristieke bebouwing van Veenhuizen langs de Kolonievlaart

Visie

De visie voor het gebied van Veenhuizen is voornamelijk gericht op herstel. Vooral de krachtige laanstructuren dreigen te vervagen. Landbouw wordt als één van de hoofdfuncties beschouwd, ontwikkeling binnen de randvoorwaarden van de cultuurhistorische structuur en de natuurwaarden van voornamelijk de bossen aan de randen van het gebied. Bosaanleg is een mogelijkheid in het gebied, mits dit past binnen de cultuurhistorische structuur en dit geen afbreuk doet aan de balans tussen open en dichte ruimten.

Relevant beleid

In de *Nota Landschap* (prov. Drenthe) wordt de nadruk gelegd op het behoud en herstel van samenhangend patroon van lanen, bossen, waterlopen (kanaal+wijken), landbouwgronden en monumentale bebouwing (landgoedkarakter).

Door de Rijksoverheid wordt Veenhuizen aangemerkt als onderdeel van *het Nationaal Landschapspatroon*, hierbij staat 'Herstel Veenhuizen' centraal.

Tevens wordt het gebied gemarkeerd door de *nota Belvedere*, waarin de instandhouding, versterking en verdere ontwikkeling van de cultuurhistorische identiteit centraal staat.

- Handhaven en versterken van de bijzondere veenkoloniale landschapsstructuur van Veenhuizen. Met name voor het behoud en herstel van het monumentale

lanenpatroon is het noodzakelijk om deze doelstelling te realiseren (Project landschapsontwikkeling Veenhuizen, 1994).

- Behouden en versterken van brede bermen met meerdere bomenrijen.
- Het realiseren van een ecologische verbinding tussen het Fochteloërveen het het beekdal van de Slokkert (Project landschapsontwikkeling Veenhuizen, 1994).

Kansen en knelpunten

Verlies van cultuurhistorische en landschappelijke samenhang in het gebied door functieverlies van de gebouwen.

Maatregelen

De maatregelen voor de Kolonie Veenhuizen zijn als volgt geformuleerd:

- Herstellen van de lanen door aanplant met de cultuurhistorie als leidraad.
- Behoud en herstel van de bebouwingen in Veenhuizen.
- Handhaven balans tussen open en dichte ruimten.
- Handhaven en versterken 'harde' overgang/ contrast van Veenhuizen naar het beekdal van de Slokkert en het gebied de Tempelstukken, door het herstellen van de orthogonale structuur van Veenhuizen en het ontwikkelen van een natuurlijk karakter van het beekdal van de Slokkert.
- Zichtbaar houden van markegrenzen, evt. markering aanbrengen ter hoogte van een pad of route over of langs een markegrens.

7 Beheervisie

7.1 Algemeen

Met de hiervoor beschreven landschapsvisie als kader, wordt in dit hoofdstuk een beheervisie uiteengezet. De beheervisie geeft aan hoe door middel van beheer de verschillende landschapselementen, die karakteristiek zijn voor de verschillende landschapstypen, in stand gehouden dan wel versterkt kunnen worden. De visie heeft, in principe, betrekking op de landschapselementen buiten de bebouwde kom van de gemeente. De vele landschappelijke dorpen zorgen er echter voor dat een duidelijke overgang tussen landschappelijk en dorpsgroen niet altijd duidelijk is. Als voorbeeld kunnen de lanen genoemd worden. De (historische) laanstructuren hebben veel relatie met het omliggende landschap, het is dan ook niet meer dan logisch om deze elementen als één te beoordelen. De overlap met de Groenvisie (Oranjewoud, 2002) wordt hier duidelijk zichtbaar. In de groenvisie worden de laanbomen in een thema specifiek uitgewerkt.

De beheervisie heeft geen betrekking op grotere bos- en natuurterreinen, omdat hiervoor in de meeste gevallen reeds beheerplannen zijn opgesteld door instanties als Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten.

In dit hoofdstuk is het beheer per type landschapselement (bomenrij, houtwal e.d.) in tabelvorm uitgewerkt. Het beheer beschrijft met name het 'in stand houden' (de technische staat) van de bestaande landschapselementen met als doel om de identiteit daarvan te behouden. Dit houdt in dat alleen de huidige situatie is meegenomen in de beoordeling. Daarbij worden wel aanbevelingen gedaan waar onderhoud, nieuwe aanplant of waar een aangepast beheer nodig is. Het terugbrengen van bijvoorbeeld verdwenen landschapselementen valt dus buiten de definitie beheer (instandhouden).

7.2 Beoordeling en aanbevelingen

De volgende tabellen geven de indrukken weer, die opgedaan zijn in een veldbezoek. In '*Beeldbepalend voor het landschapstype*' wordt aangegeven in hoeverre het betreffende landschapselement beeldbepalend is in het betreffende landschapstype. Bij de '*Algemene indruk*' wordt een beeld geschetst van de huidige situatie. Aansluitend hierop worden '*Aandachtspunten*' naar voren gebracht en worden '*Aanbevelingen*' gedaan om het gewenste beeld te bereiken. Aandachtspunten kunnen opvallende zaken zijn, zoals een structurele manier van beheer die tot problemen leidt, het kunnen knelpunten zijn specifiek voor een bepaald gebied of opmerkingen over de vitaliteit en gaafheid van de afzonderlijke elementen. De '*Aanbevelingen*' worden gedaan in de vorm van een acties; dit kunnen concrete acties zijn, zoals het snoeien van bomen of het inplanten nieuwe beplanting. Het kunnen echter ook acties zijn die nader onderzocht moeten worden, bijvoorbeeld het maken van een visie op in stand houden van boomstructuren.

Bomenrijen

Landschapstype	Esdorpenlandschap	Kolonie Veenhuizen	Laagveen ontginingsland- schap	Veenkoloniën
Beeldbepalend voor het landschapstype	Bepalend voor het gehele landschap met uitzondering van de beekdalen.	Erg bepalend voor de structuur van het landschap.	Alleen beeldbepalend in de bebouwingslinten.	Nauwelijks beeldbepalend.
Algemene indruk	<p>Grootste bestand van de bomen is volwassen en heeft een hoge ouderdom De technische staat (vitaliteit, snoei-behoefte e.d.) van de bomen is in het algemeen goed te noemen.</p> <p>Incidenteel hebben de bomen een matige tot slechte kwaliteit. Voorbeelden hiervan zijn de beukenlaan aan de Noordveldweg en de velddijk ter hoogte van de provinciale wegoversteek (esdorpenlandschap) en de bomenrij langs de Zevenhuizerweg met zomereik. Deze is tevens "vervuild" met Amerikaanse eik van matige tot slechte vitaliteit. (veenkoloniën)</p>			
Aandachtspunten	<p>De snoei-behoefte van de bomen ligt door z'n leeftijdsopbouw (veel oude bomen) hoger. Met name het controleren op en het verwijderen van dood hout is hier de oorzaak van.</p> <p>Begeleidingssnoei is incidenteel urgent (essen aan de Hamsterweg; laagveen ontginningen)</p> <p>De jonge bomen vragen veel controle (begeleidingssnoei, vrij snoeien van kronen zodat de jonge boom zich kan ontwikkelen, sterfte door o.a. droogte, inboet enz). Een voorbeeld van een bomenrij met veel jonge bomen is de weg tussen Norg en Langelo (esdorpenlandschap).</p> <p>De kale stukken in structuurbepalende lanen aanplanten met nieuwe bomen (ds. Gremsweg; kolonie Veenhuizen). Bij het aanplanten wel rekening houden met de omgeving. Waar openheid gewenst is moet die gehandhaafd blijven en is aanplanten van bomen niet gewenst.</p> <p>De houtwallen/houtsingelels die onder een bomenrij staan groeien regelmatig tot in de kroon. Hierdoor ontstaan onevenwichtige kroonopbouw. (Mensingelaan/Lieverseweg; esdorpenlandschap)</p>			
Aanbevelingen	<p>De hoge ouderdom van het bomenbestand vraagt om een visie met een strategie hoe om te gaan met het instandhouden en verjongen van het bomenbestand.</p> <p>Daarnaast is het gewenst een complete lijst op te stellen met monumentale bomen (de gemeente Noordenveld is hier reeds aan begonnen).</p>			
Eindbeeld	<p>Een in evenwicht verkerende bomenbestand waarvan de technische kwaliteit goed is (weinig problemen in vitaliteit en snoeiachterstand). De bomenrijen zijn door hun volledigheid één van de structuurdragers van het landschap.</p>			
Waardering	Zeer waardevol als structuurdragers in het landschap van Noordenveld			

Houtwal/-singel

Landschapstype	Esdorpenlandschap	Kolonie Veenhuizen	Laagveen ontginingsland- schap	Veenkoloniën
Beeldbepalend voor het landschapstype	Erg bepalend voor het gehele landschap.	Belangrijk structurerend element.	Van oudsher als kavelafscheiding; ligging loodrecht op het bebouwingslint; functie en beeld vervagen.	Van oudsher als kavelafscheiding; ligging loodrecht op het bebouwingslint; functie en beeld vervagen.
Algemene indruk	In het beheer vind je duidelijk terug dat de functie van veekering is vervallen. De noodzaak om de houtwal en de singel goed gesloten te houden had tot gevolg dat de houtwallen regelmatig beheerd moesten worden. Nu blijft dat op veel plaatsen achterwege zodat er schades ontstaan. De houtwallen zijn over het algemeen vitaal.			
Aandachtspunten	<p>Een veelvoorkomende schadebeeld is dat de houtwal vaak niet volledig meer zijn (gaten). Waardoor er een versnipperd beeld ontstaat (goed zichtbaar bij de Vossegatsweg).</p> <p>De beplanting heeft zich ook door kunnen ontwikkelen tot bomen zodat de ze hol zijn geworden. (ter hoogte van Altena).</p> <p>De houtwallen zijn op veel plaatsen verruigd met bramen, bospest en brandnetel. Dit is het gevolg van verstoring van de grondwal door o.a. klepelbeheer en een verrijking aan voedingsstoffen afkomstig van meststoffen.</p>			
Aanbevelingen	<p>Houtwallen hadden vroeger ook een belangrijke functie, tegenwoordig is de functie verdwenen, maar het landschapsbeeld van de houtwal vindt men wel aantrekkelijk. Het is wenselijk een visie op te stellen voor landschapselementen, zodat bepaald kan worden welk eindbeeld gewenst is in onze huidige landschapsbeleving.</p> <p>Een meerjarenplan opstellen voor de bestaande houtwallen (om de 10 tot 20 jaar terugzetten, afhankelijk van soort en eindbeeld). De bestaande identiteit versterken door gaten weer aan te vullen met beplanting en grondwallen weer te herstellen (o.a. door ze weer te verlengen naar logische grenzen zoals andere houtwallen en erven. Waar mogelijkheden zich voordoen de dichte houtwallen structuur herstellen die rond 1900 aanwezig was.</p>			
Eindbeeld	Een gesloten houtwallen structuur dat past binnen de bestaande identiteit van het landschap.			
Waardering	Belangrijk structurerend element, bijvoorbeeld in de beekdalen, daarnaast drager in de kleinschalige landschappen.			

Erfbeplanting bij oorspronkelijke (agrarische) bebouwingen

Landschapstype	Esdorpenlandschap	Kolonie Veenhuizen	Laagveen ontginingsland- schap	Veenkoloniën
Beeldbepalend voor het landschapstype	Beeldbepalend in de kleinere esdorpen (Westervelde, Zuidvelde, Langelo).	Weinig beeldbepalend, veel openbare ruimte.	Beeldbepalend bij de oudere boerderijen in het lint en op de veenterpen.	Beeldbepalend bij de oudere boerderijen in het lint.
Algemene indruk	De bestaande erfbeplantingen bestaan veelal alleen nog uit grote monumentale bomen en soms hagen. Voornamelijk in de kleinere esdorpen is er nog iets terug te vinden van de oorspronkelijke erfindeling. Echter op veel plekken is deze erfindeling en erfbeplanting onherkenbaar geworden. Veel niet inheemse beplanting, zoals coniferen. De kwaliteit is regelmatig matig tot slecht door de ouderdom van de beplanting.			
Aandachtspunten	De erfbeplanting komt soms rommelig over door materiaal in en om de beplanting.			
Aanbevelingen	<p>Terugbrengen karakter van tuin naar een meer landschappelijke inrichting met als inspiratie de oorspronkelijke inrichting van erven per landschapstype (zie bijlage 4 erfbeplantingen). Verwijderen uitheemse soorten en versleten beplanting en het aanplanten van landschappelijke beplanting of gebiedseigen erfbeplantingen.</p> <p>Dit stimuleren naar aanleiding van bijvoorbeeld een beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied, door inschakeling van landschapsbeheer Drenthe of vanuit een subsidie vanuit de gemeente zelf voor de aanplant van gebiedseigen beplantingen.</p>			
Eindbeeld	Streven naar een erfindeling per landschapstype, met de historische erfindelingen als inspiratie. Erven die de landschappelijke structuur ondersteunen.			
Waardering	Erfinrichting als middel om landschappelijke structuur en beeld te versterken wordt nu onvoldoende benut.			

Water

Landschapstype	Esdorpenlandschap	Kolonie Veenhuizen	Laagveen ontginingsland-schap	Veenkoloniën
Beeldbepalend voor het Landschapstype	Bepalend als laagste punt in het esdorpenlandschap; beekdalen.	Watergangen als structurerende elementen.	Erg bepalend voor het gehele landschapstype. Fijnmazig slotenpatroon.	Erg bepalend voor het gehele landschapstype. Wijken, kanalen enz.
Algemene indruk	De landschapstypen Kolonie Veenhuizen en laagveenontginningen bevatten veel water en water vormt ook een belangrijk element in dit type landschap. Het wateroppervlak is grotendeels goed zichtbaar met aan de randen een waterplantenvegetatie van liesgras, kikkerbeet en watermunt. Dit duidt op een voedselrijkdom van het water. Incidenteel is het water dichtgegroeid met riet of kroos (Veenhuizen).			
Aandachtspunten	Op veel plekken zorgt verruiging (riet) voor een verstoring van de landschappelijke karakteristiek, namelijk openheid en beleving van het water. De beleving van het water kan versterkt worden door het riet op de bermen en in de slootkant door verschalingsbeheer terug te dringen (laagveen ontginningen).			
Aanbevelingen	Voorkomen dat waterlopen dichtgroeien. Vooral bij landschappelijk waardevolle waterlopen, zoals de kolonievahrt bij Veenhuizen, is het van groot belang deze open te houden.			
Eindbeeld	Een stelsel van watergangen waarvan de kwaliteit en de beleving van het water goed is.			
Waardering	Sterk in de Kolonie Veenhuizen en laagveenontginninglandschap			

Grasbermen

Landschapstype	Esdorpenlandschap	Kolonie Veenhuizen	Laagveen ontginningsland- schap	Veenkoloniën
Beeldbepalend voor het landschapstype	Nu niet beeldbepalend.	Als ondersteuning van de structuur.	Beeldbepalend door open karakter van het landschapstype.	Beeldbepalend door open karakter van het landschapstype.
Algemene indruk	De grasbermen zijn strek verruigd in het totale gebied van de gemeente Noordenveld. Bermen waar riet, bramen, brandnetel, zuring e.d. overheersen komt zeer veel voor. Een uitzondering hierop zijn de grasbermen die in het beheer zijn van de provincie.			
Aandachtspunten	De bermen zijn in sterke mate voedselrijk waardoor vooral zeer algemene soorten in de bermen voorkomen. Daarnaast is door die voedselrijkdom de vegetatie erg hoog zodat het uitzicht naar de omgeving vaak wordt weggenomen. Hierdoor gaat de beleving van het landschap sterk achteruit (Langmadijk; laagveen-ontginningslandschap).			
Aanbevelingen	Uitbreiden/ in gang zetten van verschrallingsbeheer (maaien en afvoeren) wordt aanbevolen. Hierdoor wordt verdere verruiging tegen gegaan en zal de vegetatie na een aantal jaren lager worden. De soortenrijkdom zal in de grasbermen van de andere landschapstypen door dit beheer toe gaan nemen. De gemeente is reeds met een onderzoek bezig t.b.v. verschrallingsbeheer.			
Eindbeeld	Stabiele graskruidenvegetaties in de bermen. Kruidenrijke bermen/natuurlijke bermen door laten lopen tot in het dorp.			
Waardering	Kan nog veel winst in behaald worden.			

8 Financiële aspecten en wijze van uitvoering

Om de vanuit de landschaps- en beheervisie gewenste ontwikkelingen te kunnen realiseren zijn financiële middelen nodig. In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van mogelijkheden.

Voor een toelichting op bovenstaande en overige financieringsmogelijkheden, zoals het Programma Beheer van het ministerie van LNV, de Stimuleringsregeling bos van de Provincie Drenthe, het Groenfonds en het subsidiestelsels in het kader van plattelandsontwikkeling, wordt verwezen naar *bijlage 5*.

Naast mogelijkheden die genoemde geldbronnen kennen is het voor de gemeente van belang zoveel mogelijk 'werk met werk' te maken. Het koppelen van werkzaamheden in het landschap met nieuwe (economische) ontwikkelingen kunnen mogelijkheden voor herstel en ontwikkeling bieden. Bijvoorbeeld als er grond nodig is voor wegaanleg of ophoogzand voor woningbouw, kan dit gecombineerd worden met de aanleg van poelen en meanderende waterlopen elders.

Een andere combinatie die sterk in opmars is, is 'rood betaald groen'. Daarbij worden de parken en ecozones rondom nieuwe woonwijken betaald uit de grondexploitatie. Het is ook mogelijk om enkele nieuwe landgoederen neer te zetten in een ruim opgezette, groene omgeving. De aanleg van deze groene omgeving wordt gefinancierd door de projectontwikkelaar en blijft openbaar toegankelijk.

Behalve dat woningen en kantoren een toegevoegde waarde krijgen door nabijgelegen groen, heeft ook de recreatiesector belang bij aantrekkelijk (gebruiks)groen. Vanwege dat belang zijn redelijkerwijs bijdragen vanuit de recreatie- en toerismesector te verwachten voor landschapsbehoud en -ontwikkeling.

Het is van groot belang particuliere initiatieven te ondersteunen. Daarbij kan niet alleen gedacht worden aan de particuliere grondeigenaren en agrarische ondernemers (verenigingen voor agrarisch natuurbeheer). Ook vrijwilligers vervullen in het landschapsbeheer een belangrijke rol. Landschapsbeheer Drenthe vervult een belangrijke rol als het gaat om advisering, uitvoering en het genereren van geld en middelen voor beheer, behoud en herstel van het landschap.

Compensatiebeginsel

Een aparte plaats neemt de compensatieregeling in. De compensatieregeling heeft als doel het duurzaam behoud en herstel van natuur, bos, recreatie en archeologische waarden. De regeling houdt in dat wanneer er na afweging van belangen toch wordt besloten dat er in een bepaald gebied een, voor natuur, bos en recreatie, schadelijke ruimtelijke ingreep moet plaatsvinden, er maatregelen genomen moeten worden om de schade te herstellen.

In het meest ideale geval worden op die manier elementen verplaatst van landschappelijk minder gewenste locaties naar landschappelijk zeer gewenste locaties.

Compensatie moet echter geen rechtvaardiging zijn om bepaalde ontwikkelingen toe te staan, die voorheen niet wenselijk waren. Uitgangspunt blijft dat de waarden van bos, natuur, recreatie, landschap en archeologie niet mogen worden aangetast, tenzij een aantoonbaar groot maatschappelijk belang deze ingreep rechtvaardigt.

Het compensatiebeginsel is door het Rijk ten aanzien van bos, natuur en recreatie op hoofdlijnen ingevuld. De provincie geeft in het POP (Provinciaal Omgevingsplan Plan) aan

dat ook de waarden van landschap en archeologie compensatieplichtig zijn en dat ten aanzien van de compensatie van waarden van bos, natuur en recreatie hogere eisen gesteld moeten worden. Elke gemeente kan op grond van eigen prioriteiten, binnen dit kader aangeven op welke wijze en in welke vorm zij omgaat met het compensatieprincipe.

Gemeentelijke middelen

Het landschapsbeleidsplan geeft in het volgende hoofdstuk aan welke acties noodzakelijk zijn voor onderhoud en versterken van het landschap. Het beschikbaar komen van gelden voor deze acties zal afhankelijk zijn van de prioriteit die het college en de raad hieraan geven.

Daarnaast zal een deel van de maatregelen, genoemd in het landschapsbeleidsplan, kunnen worden uitgevoerd door Landschapsbeheer Drenthe.

Een zeer wezenlijk middel voor het welslagen van het landschapsbeleid is de ambtelijke inzet. Het is daarom van groot belang om een gemeentelijk medewerker vrij te maken voor de volgende belangrijke werkzaamheden:

- Het implementeren van het landschapsbeleid in allerlei relevante planvormen hierbij is interactie tussen de verschillende afdelingen binnen de gemeente (RO, groen, stedelijke ontwikkeling) een voorwaarde;
- Het afstemmen op regelgeving en handhaving vanwege de kapverordening en het bestemmingsplan;
- Het voorlichten van bewoners, grondeigenaren en grondgebruikers over het beleid;
- Het opstellen van werkplannen voor het beheer van landschapselementen, zowel in beheer bij de gemeente Noordenveld, als bij particulieren;
- Het voorlichten van vrijwilligersgroepen, grondeigenaren en grondgebruikers over de financieringsmogelijkheden voor inrichting, herstel en onderhoud van landschapselementen.

9 Actielijst

Concrete acties

- In het kader van de herinrichting Roden-Norg zullen in het gebied van de voormalige gemeenten Roden en Norg tal van landschappelijke voorzieningen gerealiseerd worden. In het kader van de herinrichting wordt door de herinrichtingscommissie nog onderzocht of het wenselijk is om grenswalbeplantingen aan te leggen bij de middenloop van het Oostervoortsche Diep. Wanneer aanleg van grenswalbeplantingen wel wordt uitgevoerd, wordt aandacht gevraagd voor het beheer en onderhoud ervan.
- Inventariseren van de landschapselementen, zodat een gedetailleerd beeld wordt gevormd van de onderhoudstoestand van de verschillende gebieden. Voornamelijk het inventariseren van de bomen en singels is een belangrijke aanbeveling.
- Aansluitend hierop beheerbeleid nader uitwerken en een uitvoeringsstrategie uiteenzetten.
- Verdichten van het gebied Klunderveen zodat het onderscheid tussen de jonge en oude veldontginningen weer helder wordt.
- Uitbreiden van routestructuren voornamelijk bij Roden en Peize en aansluiten bij routes vanuit de stadsranden van Assen en Groningen.
- Bomenplan binnen en buiten de bebouwde kom.
- Bermbeheerplan nader invullen; binnen en buiten de bebouwde kom.
- Inventarisatie monumentale bomen.
- Plan of visie voor het herstel van het landgoed Huis Terheyl.

Nader te onderzoeken

- In het kader van de studie over waterberging, een visie ontwikkelen over waterberging en de beleving van water in het laagveengebied van de gemeente Noordenveld, in aansluiting daarop de invloed van dit water op archeologische en cultuurhistorische waarden in dit gebied.
- Ondersteunen van plannen ter versterking van natuurgebieden en realisatie van ecologische verbindingzones.
- Beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied ter behoud van cultuurhistorische samenhangen tussen de verschillende landschapstypen, bijvoorbeeld in het kader van Belvedere. Aansluitend hierop kan ook gedacht worden aan een stimuleringsregeling voor het behoud en de inrichting van de boerenerven.
- Beleefbaar maken van cultuurhistorie voor bezoeker en recreant, door plaatsen van informatie langs routes, creëren van bijzondere routes zoals boerenlandroutes, laarzenpad, natuurpaden enz. Een aanknopingspunt hierbij kunnen ook de vele vondsten als veenterpen en huisplaatsen zijn: "Vertel het verhaal van het ontstaan van het landschap"
- 'Landgoederenbeleidsplan', het bieden van handvatten voor het bieden van ruimte voor nieuwe landgoederen.
- N.a.v. de toekomstige Cultuurhistorische waardenkaart, visie op hoe om te gaan met archeologische en cultuurhistorische waarden (i.k.v. Belvedere)
- Ten behoeve van de uitwerking van het beheerbeleid is het aan te bevelen een meerjarenplanning op te zetten.
- Voorstel schrijven voor gemeentelijke ondersteuning erfbeplanting.
- Streven naar landschappelijke beplantingen in de dorpsranden.
- Uitwerken van de visie voor de beekdalen waarbij de huidige onderzoeken van de herinrichtingscommissie meegenomen worden.

- Uitwerken specifieke locaties en aanbrengen van beplantingen in de vorm van houtwallen en singels op de oude cultuurgronden ter versterking van het onderscheid tussen de jonge veldontginningen en de oude cultuurgronden.
- Zoeken naar mogelijkheden om een gemeentelijk medewerker in te zetten voor de uitvoering van het Landschapsbeleidsplan. Het is hierbij aan te bevelen in de beginperiode bijvoorbeeld om de twee jaar te evalueren. Op die manier kan worden getoetst of het plan voldoende houvast biedt en of aangegeven werkzaamheden uitgevoerd worden.
- Naast het vrijmaken van een gemeentelijk medewerker is het van belang dat er een budget wordt vrijgemaakt voor het behoud, herstel of de vernieuwing van landschapselementen enz. Aansluitend hierop is het van belang een visie te vormen over hoe om te gaan met landschapselementen en welk landschappelijk beeld daarbij gewenst is.

Begrippen

Abiotisch	De niet-levende natuur betreffende bodem, water enz.
Biotisch	De levende natuur betreffende flora en fauna
Celtic Field	een vierkante met houtopslag omwalde akker
Ecologie	De onderlinge relaties tussen één of meerdere organismen en hun omgeving
Ecologische Verbinding	Gebieden die verplaatsing, verbreiding en uitwisseling van plante- en diersoorten tussen gescheiden biotopen mogelijk maakt
Fourageergebied	Voedselgebied
Geomorfologie	Tak van wetenschap die zich bezighoudt met de vormen van aardoppervlak in verband met de wijze van ontstaan, de opbouw en de ouderdom
Gradiënt	Geleidelijke overgang van een grootheid in de ruimte, bijvoorbeeld hoog-laag, nat-droog, zuur-basisch, voedselrijk-voedselarm
GEA-object	Geomorfologisch en archeologisch waardevol element of gebied
Half-natuurlijk	Door de mens ontstane en actief beheerde milieus of levensgemeenschappen, waarbij de natuurlijk landschapsecologische processen binnen bepaalde grenzen hun gang kunnen gaan.
Inzijging	Het wegzakken van oppervlaktewater in de ondergrond
Kwel	Het verschijnsel waarbij water vanuit hoger gelegen gebieden een laaggelegen gebied binnendringt en naar boven treedt als gevolg van drukverplaatsing bij verschil in waterstand
Landschap	Het waarneembare deel van de aarde dat wordt bepaald door de onderlinge samenhang van de factoren bodem, water, reliëf, klimaat, flora, fauna en de mens
Natuur	(Spontaan) ontstane milieus of levensgemeenschappen waar de beïnvloeding van de mens relatief gering is.
Steilrand	Een abrupte overgang van hogere (zand)gronden naar bijvoorbeeld een beekdal

Literatuurlijst

Rijks- en provinciale nota's

Ruimte Maken, Ruimte Delen, Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening, Deel 1 planologische kernbeslissing, ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 2001.

Natuur voor mensen, mensen voor natuur, Nota natuur, bos en landschap in de 21^e eeuw, ministerie van Landbouw, natuurbeheer en visserij, juli 2000.

Nota Landschap, Regeringsbeslissing visie landschap, ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, oktober 1992.

Structuurschema Groene Ruimte, Het landelijk gebied de moeite waard, Deel 4 planologische kernbeslissing, ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, december 1995.

Nota Belvedere, beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting, ministeries van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen; Landbouw, Natuurbeheer en Visserij; Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer en Verkeer en Waterstaat, juli 1999.

Anders omgaan met water, Waterbeleid in de 21^e eeuw, ministerie van Verkeer en Waterstaat, december 2000.

Provinciaal omgevingsplan, provincie Drenthe, december 1998.

Nota landschap, provincie Drenthe, februari 1998.

Gebiedsvisie Natuur, Bos en Landschap Noordenveld, ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Directie Noord), provincie Drenthe, oktober 1998.

Ecologische verbindingszones in Drenthe, Gebiedsvisie Natuur, Bos en Landschap, ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij (Directie Noord), provincie Drenthe, februari 1997.

Provinciaal natuurbeleidsplan Drenthe, provincie Drenthe, december 1992.

Nota landschapselementen, provincie Drenthe, oktober 1991.

Gemeentelijke plannen en nota's

Structuurvisie Noordenveld, BugelHajema adviseurs, oktober 2001

Bestemmingsplan Buitengebied Norg, BugelHajema adviseurs, november 1999

Bestemmingsplan Buitengebied Roden, BugelHajema adviseurs, november 1995

Bestemmingsplan Buitengebied Peize, BugelHajema adviseurs, november 1996

Beleidsplan Toerisme en recreatie gemeente Norg, december 1994, Vander Tuuk

Beleidsplan Toerisme en recreatie gemeenten Roden en Peize, Vander Tuuk

Recreatieve ontwikkelingsvisie Leekstermeer, VanderTuuk

Waterbeheerplan 2002-2006, Reest & Wieden

Landschapontwikkelingsplan gebied Veenhuizen Staatsbosbeheer, 1985

Ontwikkelingsprogramma Veenhuizen (ontwerp) 1992, Stuurgroep Veenhuizen

*Landelijk gebied Veenhuizen, de tussenstand 1996, Dienst Landinrichting en
beheer landbouwgronden*

Project Landschapontwikkeling Veenhuizen, projectprogramma 1994, Min. LNV

*Project Landschapontwikkeling Veenhuizen, dwarsprofiel schetsen, 1997, Dienst
Landinrichting en beheer landbouwgronden*

Groenbeleidsplan Peize, Noordenveld

LBP Peize, Heidemij

LBP Roden, Heidemij

*Voorbeeldplan actualisering bestemmingsplannen buitengebied Drenthe
(map), Bugelhajema*

Kaderplan 'Peizer- en Eeldermeden, Vereniging Natuurmonumenten, Grontmij 2001

Beheerplan 'Norgers Esdorpenlandschap', Vereniging Natuurmonumenten, 1997